

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ
Інститут культури і креативних індустрій
Кафедра туризму та готельно-ресторанного бізнесу

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему
Організація просування екотуристичного продукту

Виконала: студентка групи БТУР-20
спеціальності 242 Туризм

Освітньої програми «Туризм»

Юлія МІХЕЄНКО

Науковий керівник: д.е.н., проф.

Оксана МОРГУЛЕЦЬ

Київ 2024

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ
Інститут культури і креативних індустрій
Кафедра туризму та готельно-ресторанного бізнесу
Спеціальність 242 Туризм
Освітня програма «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри ТГРБ

_____ **Олена СТЕПАНОВА**

« ____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Міхєєнко Юлії Володимирівні

1. Тема кваліфікаційної роботи **«Організація просування екотуристичного продукту»**

Науковий керівник роботи Оксана Борисівна Моргулець, д.е.н., проф.
Затверджені наказом КНУТД від «01» березня 2024 р. № 49-уч

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи 10 червня 2024 року.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи Закони України, Укази Президента України, нормативні матеріали Верховної Ради та Кабінету міністрів України, література з організації туристичної діяльності, зокрема, просування екотуристичного продукту, аналітичні дані, зібрані автором з відкритих джерел.

4. Зміст кваліфікаційної роботи: окреслити поняття та сутність екотуризму; визначити фактори впливу на розвиток екотуризму; дослідити особливості екотуризму на природоохоронних територіях; здійснити аналіз світового та вітчизняного ринків екотуризму; оцінити туристичний потенціал території Чорнобильського біосферного заповідника; описати проблеми та перспективи розвитку екотуризму в заповіднику; провести розробку туристичного маршруту та програми туру; запропонувати заходи та інструменти просування туру; здійснити економічне обґрунтування

5. Дата видачі завдання 10 березня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Примітка про виконання
1	Вступ	До 20.04.2024	
2	Розділ 1. Теоретичні основи віртуального туризму	До 30.04.2024	
3	Розділ 2. Дослідження сучасного стану віртуального туризму	До 15.05.2024	
4	Розділ 3. Шляхи використання віртуального туризму для просування музейної справи в Україні	До 30.05.2024	
5	Висновки	До 03.06.2024	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи (чистовий варіант)	До 05.06.2024	
7	Здача кваліфікаційної роботи на кафедрі для рецензування (за 14 днів до захисту)	До 07.06.2024	
8	Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність текстових співпадінь та помилок (за 10 днів до захисту)	До 07.06.2024	
9	Подання кваліфікаційної роботи на затвердження завідувачу кафедри (за 7 днів до захисту)	До 10.06.2024	

Здобувачка

(підпис)

Юлія МІХЕЄНКО

Науковий керівник

(підпис)

Оксана МОРГУЛЕЦЬ

АНОТАЦІЯ

**Міхесенко Ю.В. Організація просування екотуристичного продукту.
Рукопис.**

Кваліфікаційна робота першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 Туризм. Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, 2024 рік.

Кваліфікаційна робота присвячена організації просування екотуристичного продукту Чорнобильського біосферного заповідника. У ній розглянуто поняття та сутність екотуризму, визначено фактори впливу на його розвиток, досліджено особливості екотуризму на природоохоронних територіях. Здійснено аналіз світового та вітчизняного ринків екотуризму, оцінено туристичний потенціал Чорнобильського біосферного заповідника. Описано проблеми та перспективи розвитку екотуризму в заповіднику. Розроблено туристичний маршрут та програму туру, запропоновано заходи та інструменти просування, проведено економічне обґрунтування.

Ключові слова: екотуризм, Чорнобильський біосферний заповідник, туристичний потенціал, туристичний маршрут, просування туру.

ABSTRACT

**Mikheyenko Yu.V. Organization of ecotourism product promotion.
Manuscript.**

Qualification work of the first (bachelor) level of higher education in the specialty 242 Tourism. Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, 2024.

The qualification work is devoted to organizing the promotion of the ecotourism product of the Chernobyl Biosphere Reserve. It examines the concept and essence of ecotourism, determines the factors influencing its development, investigates the peculiarities of ecotourism in nature conservation areas. An analysis of the global and domestic ecotourism markets was carried out, and the tourist potential of the Chernobyl Biosphere Reserve was assessed. The problems and prospects of the development of ecotourism in the reserve are described. A tourist route and a tour program were developed, measures and promotion tools were proposed, and an economic justification was carried out.

Key words: ecotourism, Chernobyl Biosphere Reserve, tourist potential, tourist route, tour promotion.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОТУРИЗМУ	9
1.1. Поняття та сутність екотуризму	9
1.2. Фактори впливу на розвиток екотуризму.....	14
1.3. Особливості організації екотуризму на природоохоронних територіях...	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА	23
2.1. Аналіз розвитку світового та вітчизняного ринків екотуризму	23
2.2. Дослідження туристичного потенціалу території Чорнобильського біосферного заповідника	32
2.3. Проблеми та перспективи розвитку екотуризму в Чорнобильському біосферному заповіднику	35
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ПРОЕКТУ ЕКОТУРУ ТЕРИТОРІЄЮ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКУ	39
3.1. Розробка туристичного маршруту та програми екотуру	39
3.2. Заходи та інструменти просування екотуру.....	44
3.3. Економічне обґрунтування екотуру	49
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми. Екологічний туризм протягом останніх десятиліть стає все більш популярним видом туризму в світі. За даними Всесвітньої організації туризму, до 2030 року кількість туристів, які щороку подорожують заради відвідування природних пам'яток, може зрости до 80 мільйонів осіб. У зв'язку з цим, екотуризм має значний потенціал для розвитку туристичної галузі, покращення якості життя місцевого населення та збереження біорізноманіття.

Чорнобильський біосферний заповідник є найбільшою та однією з найважливіших територій в Україні в контексті збереження природних ресурсів. Території, які зараз входять до заповідника, виникли внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році, внаслідок якої виникли зона відчуження та зона обов'язкового відселення, де рівень радіаційного забруднення визнаний занадто високим для постійного проживання людей. Роками місто Прип'ять приваблювало прихильників дарк-туризму, однак з визнанням значної частини Вишгородського району Київської області заповідною зоною та утворенням Чорнобильського біосферного заповіднику в 2016 році, його території теж стали розглядатись з точки зору їх туристичного потенціалу.

Незважаючи на забруднення радіонуклідами, території заповіднику приваблюють відвідувачів, а останніми роками в заповіднику з'являються туристичні маршрути, що пропонують відвідувачам можливість побачити унікальну природу. Водночас, розвиток екотуризму на території заповідника стикається з рядом проблем, таких як, звичайно, ризик опромінення, відсутність туристичної інфраструктури, незаконна рубка лісів, порушення екологічних норм та інші.

Дослідження Чорнобильської зони як перспективного туристичного напрямку проводяться регулярно, даному питанню присвячені праці Є. Солонини та С. Юрченка, Н. Садигової, М. Камиша, Ю. Андрєєва, А. Іллєша і А. Пральникова, Н. Мельник, О. Фастовця, Р. Кривенкової, Л. Канівець, Г. Балюк, О. Ковтун та інших. Водночас більшість даних досліджень концентрується на

питаннях загального розвитку туризму на даних територіях, в той час як питання розвитку власне екологічного туризму залишаються недостатньо вивченими, що і зумовлює актуальність проведення даного дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та практичне втілення маршруту екологічного туру територією Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника.

Відповідно до мети сформовані наступні **завдання**:

- окреслити поняття та сутність екотуризму;
- визначити фактори впливу на розвиток екотуризму;
- дослідити особливості екотуризму на природоохоронних територіях;
- здійснити аналіз світового та вітчизняного ринків екотуризму;
- оцінити туристичний потенціал території Чорнобильського біосферного заповідника;
- описати проблеми та перспективи розвитку екотуризму в заповіднику;
- провести розробку туристичного маршруту та програми туру;
- запропонувати заходи та інструменти просування туру;
- здійснити економічне обґрунтування туру.

Об'єктом дослідження є екологічний туризм.

Предметом дослідження є процес створення та просування екотуру Чорнобильським біосферним заповідником.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; математичні й статистичні методи для кількісного та якісного аналізу даних, отриманих внаслідок проведення емпіричного дослідження, SWOT-аналіз екотуру.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних науковців, статистичні дані Держстату, Всесвітньої туристичної організації та консалтингових компаній, а також джерела мережі Інтернет.

Практична цінність даного дослідження полягає в можливості його використання в подальшому вивченні теми екологічного туризму та

розробленому туристичному продукті, який може бути використаний для надання туристичних послуг вітчизняними суб'єктами туристичної діяльності.

Апробація. Основні результати дослідження були апробовані на науково-практичних конференціях, зокрема:

1) Моргулець О.Б., Міхеєнко Ю.В. Розвиток екотуризму в Україні: виклики та можливості. Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Пріоритети розвитку національної економіки в умовах глобалізації», Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка, 27 березня 2024 р., м. Полтава. С.91-92.

2) Моргулець О.Б., Міхеєнко Ю.В. Розвиток екотуризму на території Чорнобильського заповідника. III Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій» 12 квітня 2024 р., м. Київ, КНУТД, 2024.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел з 52 найменувань. В роботі використано 7 рисунків та 12 таблиць. Робота розміщена на 66 сторінках друкованого тексту, з них 56 сторінки основного змісту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОТУРИЗМУ

1.1 Поняття та сутність екотуризму

Дослідження теорії організації екотуризму актуальне завдання науки і практики у зв'язку зі зростанням інтересу до екологічних питань та сталого розвитку. Екотуризм сприяє збереженню природних ресурсів, розвитку місцевих громад і формуванню екологічної свідомості. Розуміння теоретичних аспектів допомагає вдосконалити практику екотуризму та забезпечити його стале і стійке зростання.

Екотуризм є складною багатоаспектною галуззю, що поєднує в собі елементи туризму та екології, що відповідно впливає на різноманітність підходів до даного явища. Поняття екотуризму С. Міщенко трактує як «такий, що розвивається в межах природоохоронних ландшафтів національних природних парків, де рекреаційно-туристська діяльність має здійснюватися тільки в тих місцях і в такому обсязі, наскільки це гарантує збереження виділених для заповідання об'єктів» [12, с. 159]. Менше з тим, це далеко не єдине визначення екологічного туризму (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до визначення дефініції «екологічний туризм»

Джерело	Визначення
Всесвітня туристична організація [25]	«Усі форми туризму, засновані на природі, в яких основною мотивацією туристів є спостереження та оцінка природи, а також традиційних культур, що переважають у природних зонах».
В. Піменов [15, с. 201]	«Подорожі та відвідування належним чином збережених природних територій, представлених у всьому світі зазвичай національними та природними картами, резерватами та іншими типами природних територій, що охороняються».

Продовження табл. 1.1

Д. Діамантіс [24, с. 116]	«Форма туризму, заснована на трьох загальних концепціях: природній, освітній та стійкій (що включає економічні та соціальні критерії).»
Д. Бхатт [21, с. 137]	«Екотуризм – це форма туризму, яка сприяє збереженню природи та забезпечує здоров'ям корисне спілкування з природою і з місцевими жителями. Його мета полягає в тому, щоб збільшити свідомість людей про важливість охорони навколишнього середовища і розуміння впливу свого життєдіяльності на нього».
В. Квінтана [33]	«Екотуризм – це форма туризму, що сприяє відновленню та підтримці біологічного та культурного різноманіття, включає в себе освіту та заохочує до створення умов для взаємодії між туристами та місцевим населенням».

Як бачимо, різні науковці по різному визначають дане поняття, тому в кваліфікаційній роботі ми пропонуємо розглядати екологічний туризм як форму туризму, що спрямована на взаємодію з природою, відпочинок на природі та знайомство з екосистемами регіону, з врахуванням впливу людської діяльності на природу.

Головним завданням екотуризму є забезпечення сталих доходів для місцевих жителів, розвиток природних ресурсів та збереження екосистем. «Сталий туризм відіграє важливу роль у збереженні біорозмаїття, прагне звести до мінімуму негативний вплив на довкілля і місцеву культуру, щоби вони були доступними для майбутніх поколінь, водночас сприяючи отриманню доходів, зайнятості та збереженню місцевих екосистем» [32, с. 151].

Сутність екотуризму полягає в поєднанні природних ресурсів та культурного надбання регіону зі здоровим способом життя та екологічною свідомістю. Головними характеристиками екотуризму є відповідальне сприйняття природи, активна участь у збереженні природних ресурсів, здійснення екскурсій у національні парки та заповідники з метою пізнання природи та її охорони, а також розвиток екотуризму як засобу збереження біорізноманіття та сталого розвитку регіонів.

Усвідомлення важливості екотуризму та його популяризація сприяють збереженню природних ресурсів та екосистем, забезпечують сталі доходи для місцевих жителів та сприяють розвитку економіки регіону. З цієї причини, розвиток екотуризму є важливим елементом сталого розвитку та збереження біорізноманіття.

«Екотуризм є близьким до інших видів туризму, які пов'язані з використанням природного середовища – насамперед, екотуризм є пов'язаним з сільським зеленим туризмом та активним туризмом. Інші близькі види – це трекінг, АСЕ туризм, NEAT-туризм, 3S туризм тощо» [39, с. 178]. Основна відмінність між цими формами туризму полягає у їх основних принципах та цілях. Екотуризм спрямований на збереження природного середовища та екологічний розвиток, сільський зелений туризм – на зближення з сільськими територіями та місцевою культурою, а активний туризм – на фізичну активність та пригоди. Крім того, вони мають різні види діяльності, наприклад, екотуризм – це переважно спостереження за природою, сільський зелений туризм – це відвідування місцевих господарств та вивчення місцевої культури, а активний туризм – це різноманітні види спорту та фізичної активності.

Як і будь-який інший вид туристичної діяльності, екологічний туризм має велику кількість підвидів, які виділяють в основному в залежності від орієнтації на природні або культурні об'єкти. Наприклад, В. Піменов пропонує наступну класифікацію екологічних турів:

1. Науковий туризм
2. Тури історії природи.
3. Пригодницький (активний) туризм, тобто будь-які подорожі з елементами активного відпочинку на природі.
4. Подорожі в природні резервати [15, с. 202-203].

В. Тарасова та інші пропонують класифікувати екологічні тури в залежності від екологічних ресурсів, які використовуються в процесі здійснення туристичної діяльності (рис. 1.1) [3, с. 43].

Рис. 1.1. Види екоресурсів за походженням [3, с. 43]

Ми пропонуємо виділяти наступні види екотуризму залежно від орієнтації на природні або культурні об'єкти:

1. Природоохоронний екотуризм – включає в себе відвідування заповідників, національних парків, природних заповідників, де туристи можуть побачити рідкісні види тварин та рослин, вивчити їх поведінку та взаємодію з навколишнім середовищем.

2. Культурно-історичний екотуризм – передбачає ознайомлення з традиціями та історією місцевого населення, відвідування культурних та історичних пам'яток, музеїв, археологічних стоянок тощо.

3. Агроекотуризм – це форма туризму, яка базується на взаємодії туристів з місцевими жителями та діяльністю сільськогосподарських господарств,

ознайомлення з сільським господарством та сільськими традиціями, збереженням біорізноманітності та здоров'ям ґрунту.

4. Еко-трекінг та альпінізм – це форма туризму, що базується на активному відпочинку та включає в себе піші походи в гори, скелелазіння, рафтинг, спелеологію та інші види екстремальних спортивних заходів.

5. Екологічний туризм з метою відновлення здоров'я – передбачає здоров'язбережувальну та лікувальну діяльність, що включає в себе відвідування природних джерел, лікувальних джерел, гірських курортів, лісів та інших місць з позитивним впливом на здоров'я людини.

6. Еко-туризм на річках та озерах – передбачає подорожі на човнах, каяках, каное та інших суднах, що не зашкоджують навколишньому середовищу та сприяють збереженню природних водних біоресурсів.

7. Екологічний туризм для дітей та молоді – це форма туризму, що передбачає проведення таборів, екскурсій та інших заходів для підвищення екологічної культури та виховання екологічно свідомого покоління.

8. Екологічний туризм для людей з обмеженими можливостями – це форма туризму, що передбачає створення спеціальних умов для туристів з різними фізичними та психологічними обмеженнями, забезпечення доступу до природних туристичних об'єктів та зручностей для пересування.

9. Екологічний туризм у міських зонах – це форма туризму, що передбачає відвідування міських парків, садів, екопарків, еко-музеїв, та інших екологічно чистих міських територій.

Кожен вид екологічного туризму, будь то екофармінг, екоподорожі або відвідування природних заповідників, вимагає від туристів певного рівня екологічної культури та відповідальності за збереження навколишнього середовища. Це означає усвідомлення впливу своїх дій на екосистему, дотримання правил поведінки у природних місцях і участь у програмах збереження природи. Такий підхід допомагає зберегти біорізноманіття та збереження природних ландшафтів для майбутніх поколінь.

1.2 Фактори впливу на розвиток екотуризму

Нині екотуризм є однією з ключових галузей, яка може впливати на збереження природних ресурсів та сталий розвиток. Цей вид туризму базується на принципах екологічної відповідальності та сталого використання ресурсів природного середовища. Зростання важливості та популярності екологічного туризму суттєво пов'язане його роллю у збереженні природних ресурсів, яка полягає в тому, що він створює механізми для збереження природного середовища та його біологічного різноманіття. Це досягається через забезпечення захисту та відновлення природних екосистем, підтримки місцевих традицій та культури, збереження природних ресурсів та мінімізацію негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище.

І. Посохов стверджує, що «основні принципи екотуризму направлені на покращення добробуту населення та зменшення негативного впливу туристичних потоків на навколишнє середовище» [40, с. 204]. Екотуризм також сприяє сталому розвитку, тому що він допомагає забезпечити збалансований економічний розвиток регіонів, що багаті на природні ресурси. Це досягається через підтримку місцевих господарств та розвиток туристичної інфраструктури, що створює робочі місця та забезпечує сталість соціально-економічного розвитку.

На сьогодні вчені виділяють два основні підходи для визначення екотуризму як одного із секторів туристичної галузі.

Відповідно до першого підходу, екологічний туризм окреслюється як туризм, де дика природа виступає ключовим об'єктом. Головною проблемою в даному випадку є досить складне розмежування між природним середовищем та традиційною культурою, внаслідок чого місцева культура також стає об'єктом даного виду туризму [34].

Другий підхід свідчить, що екотуризм – це різновид стійкого туризму [36]. Цей підхід можна віднести до найбільш виправданим з тієї причини, що

екотуризм заснований на ідеї сталого розвитку та з успіхом використовує основні принципи цієї концепції. Один із принципів – використання природних ресурсів, що не призводить до їх деградації, тому що на їх відновлення та охорону виділяється частина коштів, отриманих від розвитку туризму на даній території. У той самий час, під час використання цього підходу, туристичними об'єктами є як природні ресурси, а й об'єкти, створені людиною.

Незалежно від його класифікації, екотуризм має великий потенціал для забезпечення сталого розвитку та збереження природних ресурсів, які є необхідними для майбутнього покоління [2]. Однак, для досягнення цих цілей, необхідно забезпечити ефективну координацію зусиль між відповідними органами влади, місцевими жителями, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

Відповідно, екотуризм є складним соціально-економічним явищем, яке залежить від багатьох факторів. Так, В. Бойко виділяє наступні фактори впливу на розвиток екологічного туризму (рис. 1.2). Науковець стверджує, що формування екотуризму залежить від різноманітних чинників, які можна класифікувати на статичні та динамічні. Статичні чинники є постійними і мають незмінне значення в часі. До них відносяться природно-кліматичні, географічні та культурно-історичні фактори, на які суб'єкти туристичного бізнесу не можуть впливати і можуть лише адаптуватися до них, створюючи сприятливі умови для туризму. Динамічні чинники включають матеріально-технічні, соціально-економічні, політичні та демографічні складові. Вони є структурними елементами, що можуть змінюватися в часі та просторі та мають різні значення та оцінки. Суб'єкти туристичного бізнесу можуть впливати на динамічні чинники, створюючи нові туристичні продукти та пристосовуючись до змін в економічному, політичному та демографічному середовищі. Отже, формування екологічного туризму залежить від взаємодії між статичними та динамічними чинниками [22, с. 3].

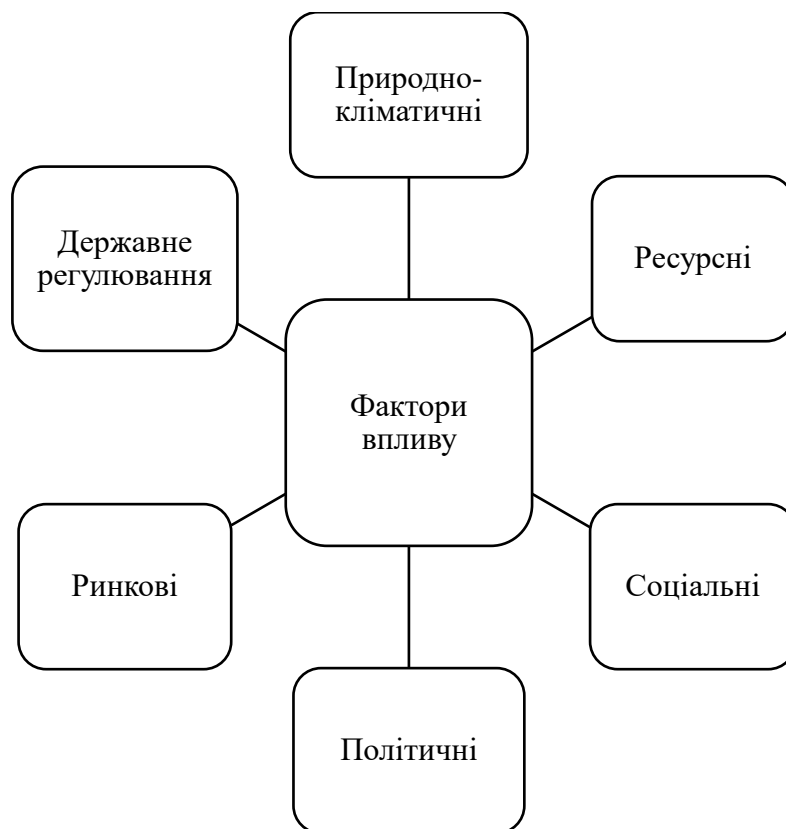

Рис. 1.2. . Фактори впливу на розвиток екологічного туризму [22, с. 3].

На нашу думку, виділення такої кількості факторів не має сенсу, адже прямий вплив на розвиток екологічного туризму здійснюють лише природні (до яких ми відносимо природно-кліматичні і ресурсні), економічні фактори (до яких ми відносимо ринкові) та соціально-політичні (до яких ми відносимо соціальні, політичні та державне регулювання).

Ключовим фактором впливу на розвиток екотуризму є екологічний стан природних об'єктів. Чисте повітря, вода та природне середовище сприяють збільшенню попиту на екотуризм. Водночас, екологічна деградація природних ресурсів може негативно впливати на туристичну привабливість регіону.

В даному факторі можна виділити субфактори:

– різноманітність ландшафтів є однією з найбільш важливих характеристик, яка привертає туристів до відвідування екологічних об'єктів. Кожен ландшафт має свої унікальні риси, які залучають людей з різних країн світу. При цьому, важливо забезпечити збереження природних ландшафтів та уникнути негативного впливу людської діяльності на них;

– біорізноманіття, тобто різноманітність природних видів тварин і рослин привертає туристів, які хочуть насолоджуватися природними красотами та знайомитися з екосистемами різних регіонів світу;

– кліматичні умови, їх різноманіття та сприятливість для туристичної діяльності. Сприятливий клімат може залучати туристів в різні сезони року, що збільшує обсяг туристичного потоку та сприяє розвитку економіки. Однак, важливо враховувати вплив зміни клімату на природні об'єкти та забезпечити сталий розвиток екологічного туризму, який не буде завдавати шкоди природним екосистемам.

Не менш важливими є економічні фактори. Розвиток екологічного туризму як сектору господарства невід'ємно пов'язаний з рядом економічних факторів, що визначаються інфраструктурою, доступністю та ціновою політикою.

Інфраструктура – система транспорту, розташування баз відпочинку, готелів, кемпінгів та інших туристичних об'єктів, – є одним з основних факторів, який визначає розвиток екологічного туризму [13, с. 261]. Створення сприятливих умов для здійснення туристичних подорожей в природні райони передбачає наявність розвинутої туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, туристичні маршрути, площадки для спортивних заходів тощо. Крім того, не менш важливим є наявність мережі транспортних засобів, що забезпечують зручний та безпечний транспорт туристів до природних об'єктів.

Доступність є ще одним важливим економічним фактором, який впливає на розвиток екологічного туризму. Для забезпечення доступності необхідно сформувати відповідну інформаційну базу, таку як мапи, інформаційні стенди, та забезпечити безпечні та комфортні умови для туристів.

Цінова політика також відіграє важливу роль у розвитку екологічного туризму. Необхідно розробити цінову політику, яка б відповідала якісним та кількісним потребам туристів, з одного боку, та допомогла зберегти природу, з іншого. Відповідні цінові стратегії можуть включати в себе різні знижки та пропозиції для певних категорій туристів, наприклад, для студентів, людей похилого віку, членів родин з дітьми, або застосування різних форм

оподаткування для підприємств, що займаються екологічним туризмом. Також необхідно враховувати вартість екологічних заходів, які передбачаються в рамках туристичної програми, зокрема, заходів з забезпечення невтручання в природне середовище тощо.

Останнім фактором є соціально-політичний, в якому можна виділити наступні субфактори:

– соціальна свідомість та рівень освіти населення. Якщо туристи розуміють, що екологічний туризм – це, передусім, збереження природи, то проблем з його розвитком не буде. Але, на жаль, нерідко туристи, навідуючись до природних заповідників та інших об'єктів, не дотримуються правил поведінки, що може призвести до порушення біологічної рівноваги та загрози для тваринного та рослинного світу [13, с. 262].

– політика держави щодо розвитку туристичної галузі та її спрямування на збереження навколишнього середовища. Законодавство, яке сприяє захисту природних територій та розвитку екологічного туризму, забезпечує здорову конкуренцію на ринку туризму, що сприяє підвищенню якості послуг та забезпечує збереження навколишнього середовища.

Значною мірою успішний розвиток екологічного туризму залежить від забезпечення гармонії між економічними і соціальними вимогами та забезпеченням збереження природних ресурсів. Це можна досягти шляхом розробки належної стратегії розвитку екологічного туризму, яка враховує потреби туристів та захищає природу. Крім того, необхідно встановити належні механізми контролю та регулювання діяльності туристичних підприємств з метою запобігання шкідливого впливу на природу та довкілля.

1.3 Особливості організації екотуризму на природоохоронних територіях

Перш ніж переходити до визначення особливостей здійснення екологічних турів на природоохоронних територіях, доцільно дати визначення даного поняття. В законодавстві України, як і в законодавствах більшості пострадянських країн, під природоохоронними територіями розуміють території, які належать до природно-заповідного фонду. Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», таким територіями є «ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність» [16].

З цього випливає, що природоохоронні території – це будь-які земельні ділянки або водні об'єкти, що відведені або встановлені законодавством для збереження і охорони природних комплексів, екосистем, біологічної різноманітності та ландшафтів. Ці території можуть бути національними парками, природними заповідниками, біосферними заповідниками, зоозахисними територіями та іншими видами природоохоронних територій. Головною метою природоохоронних територій є збереження біорізноманіття, охорона природних ресурсів, відновлення пошкоджених екосистем та забезпечення екологічної стійкості в довгостроковій перспективі.

Екотуризм на природоохоронних територіях є одним з найбільш ефективних інструментів збереження природних ресурсів та підтримки сталого розвитку. Він забезпечує можливість відвідувачам насолоджуватися красою природи та пізнавати нове про навколишнє середовище, не завдаючи шкоди природним екосистемам. Його розвиток та використання на певній території зумовлює реалізацію практичних заходів щодо збереження природно-рекреаційного потенціалу [23, с. 194].

Сьогодні в Україні виділяють наступні типи природоохоронних територій (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Типи природоохоронних територій [16]

Тип природоохоронної території	Особливості
Національний парк	Має найвищий рівень охорони. Будь-яка діяльність, яка може загрожувати природі – заборонена. Зберігає різноманітність тваринного та рослинного світу.
Заповідник	Заборонено будь-яке людське втручання в природні процеси, за винятком дослідницької діяльності, необхідної для збереження природи та екосистем. Створюються з метою збереження природних угруповань рослин та тварин.
Заказник	Поєднує в собі ознаки парку та заповідника. Дозволена туристична діяльність та різні види рекреації, але необхідно дотримуватися особливих правил охорони природи.
Пам'ятки природи	Найбільш захищені території, де дозволена тільки наукова діяльність та вивчення природи. Не проводяться будь-які туристичні або господарські заходи, що можуть вплинути на природні процеси.
Біосферний заповідник	Міжнародно визнані території, які зберігають природні екосистеми та здійснюють наукову діяльність з метою підвищення наукового знання про екосистеми та їхню охорону. Використовуються екологічно чисті технології та здійснюється екологічне господарство.

На думку В. Гетьмана, одним з основних завдань екологічного туризму на природоохоронних територіях є формування у туристів, відпочиваючих та місцевих жителів інтелектуально-гуманістичного світобачення та патріотичного ставлення до природної і культурної спадщини країни [4].

Однією з основних особливостей організації екотуризму на природоохоронних територіях є збереження біорізноманіття. Екотуризм повинен бути спрямований на підтримку збереження різноманітності життя в природі, зокрема захисту рідкісних та вразливих видів тварин і рослин. Для досягнення даної мети, екотуризм має бути контрольованим та обмеженим у своїй інтенсивності та обсягах. Також для цього екотуризм на природоохоронних

територіях повинен відповідати принципам сталого розвитку та забезпечувати мінімальний вплив на довкілля.

Іншою особливістю організації екотуризму на природоохоронних територіях є створення нових можливостей для місцевого населення. Екотуризм може допомогти розвивати інфраструктуру та забезпечувати робочі місця для місцевих жителів. Крім того, екотуризм може сприяти збереженню традиційних культур та звичаїв місцевих людей, а також залученню їх до процесів управління природними ресурсами [8, с. 48].

Менше з тим, туристична діяльність на природоохоронних територіях тягне за собою суттєві ризики, ключовими з яких є наступні:

1. Посилення антропогенного впливу на природні екосистеми.
2. Руйнування природних ландшафтів та біорізноманіття.
3. Збільшення кількості сміття та інших відходів.
4. Ризик виникнення пожеж та інших природних катастроф [38].

Як бачимо, екотуризм на природоохоронних територіях може мати значний негативний вплив на природне середовище, якщо не будуть вжиті відповідні заходи для його регулювання та контролю. Для мінімізації ризиків необхідно використовувати сталі та ефективні підходи до управління природоохоронними територіями, забезпечувати належний рівень фінансування та контролювати розвиток туризму на природоохоронних територіях.

Наприклад, можна використовувати стратегії екотуризму, які спрямовані на збереження біорізноманіття та природних екосистем, забезпечувати належний рівень інфраструктури та послуг для туристів, контролювати кількість відвідувачів та регулювати їх поведінку на природоохоронних територіях. Також важливим є підвищення свідомості серед туристів щодо важливості збереження природи та культурної спадщини, етики поведінки в природних умовах та заборонених дій на природоохоронних територіях.

Врахування ризиків та прийняття відповідних заходів дозволять зберегти біорізноманіття та екосистеми на природоохоронних територіях, забезпечити сталий розвиток екотуризму та відповідальне поведіння туристів. На думку

Т. Безсмертнюка «виконання заходів щодо розвитку рекреаційно-туристської діяльності на природоохоронних територіях повинно бути спрямоване на сталий, збалансований розвиток природно-заповідного фонду, який, у свою чергу, має бути забезпечений шляхом впровадження науково обґрунтованих, сучасних методів управління наявними рекреаційними ресурсами природоохоронних установ» [1, с. 5].

Висновок до розділу 1

Таким чином, в даному розділі було досліджено поняття екологічного туризму, фактори впливу на його розвиток та особливості його здійснення. Визначено, що екологічний туризм нині є одним з найпривабливіших видів туристичної діяльності, який дозволяє не лише задовольняти потреби туристів у рекреації та отримувати прибуток державі та туристичним підприємствам, а й ефективно зберігати природу, особливо на територіях, що знаходяться під охороною. розглянуто ключові аспекти цього виду туризму.

Фактори впливу на розвиток екотуризму включають економічні, екологічні та соціальні аспекти, що визначають його популярність та ефективність. Особливості організації екотуризму на природоохоронних територіях потребують врахування екологічних норм, створення інфраструктури та залучення місцевих громад до процесу збереження природи.

Результатом проведеного дослідження є глибоке розуміння теоретичних основ екотуризму, визначення ключових факторів його розвитку та особливостей організації на природоохоронних територіях. Проведене дослідження має практичну значущість для подальшого розвитку екотуризму, адже воно формує підґрунтя для розробки рекомендацій щодо ефективної організації та просування екотуристичних продуктів, збереження природних ресурсів, підвищення екологічної свідомості та розвитку місцевих економік.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

2.1 Аналіз розвитку світового та вітчизняного ринків екотуризму

Глобальний ринок екологічного туризму є складною системою взаємодії між туристичними операторами, місцевими туристичними компаніями, громадами та відвідувачами природних об'єктів. Екологічний туризм є підсистемою економіки, яка включає в себе взаємодію з природними та культурними ресурсами. Він характеризується екологічною відповідальністю та збереженням природи, а також забезпечує підтримку місцевих економік і культурних традицій.

Глобальний ринок екологічного туризму швидко зростає і стає все більш популярним серед туристів, які прагнуть нових вражень. Цей ринок включає в себе велику кількість пропозицій, від екотуризму в гірських регіонах до морських експедицій на віддалені острови. Останнім часом глобальний ринок екологічного туризму продемонстрував стрімке зростання, завдяки зростанню обізнаності про важливість здорового способу життя та активного відпочинку серед населення. Особливо молодь, яка цікавиться більш екологічно-відповідальними способами відпочинку.

У 2021 році обсяг світового ринку екологічного туризму оцінювався в 185.87 мільярда доларів США, і прогнозується, що з 2022 до 2030 року він зростатиме на 15,2% у середньому за рік [28]. Таке зростання пов'язане з тим, що останніми роками спостерігалася постійна зміна інтересів та попиту на традиційні та інноваційні види відпочинку. Багато людей почали шукати альтернативи традиційному відпочинку та цікавитися новими видами активностей, що включають відпочинок у природньому середовищі.

Дане зростання також зумовлене зростанням популярності захоплюючих подорожей, розваг на природі та індивідуальних подорожей у поєднанні зі стрімкою урбанізацією та доступністю дешевих авіарейсів. Зростаюче усвідомлення негативного впливу туризму на навколишнє середовище, такого як забруднення води, ерозія ґрунту та втрата середовища існування, спонукає туристів і державні органи сприяти екотуризму та сприяти розвитку галузі [28].

На відміну від традиційних туристичних дестинацій, екологічний туризм не має чіткої географії, адже, якщо занадто велика кількість туристів буде відвідувати якусь конкретну дестинацію – наприклад, умовний Гігантський ліс – знаменитий ліс секвой в Каліфорнії, то, скоріше за все, природна рівновага буде порушена і туристична атракція просто зникне.

Згідно з дослідженням Allied Market Research, Ісландія, Кенія, Палау та Непал є популярними точками унікального екологічного туризму по всьому світі. У 2018 році кількість мандрівників у Непалі зросла на 24%, а станом на кінець року було зафіксовано близько 1 173 072 мандрівників. Подібним чином у 2018 році кількість туристів у Кенії зросла більш ніж на 37%, перетнувши позначку у два мільйони. Крім того, такі країни, як Коста-Ріка, Галапагоські острови та Панама, зараз стають популярними для екотуризму. За останні кілька років Ефіопія досягла високих результатів, зосередившись на нішевих ринках на відміну від історичних, природних і культурних туристичних активів країни. Дикий туризм, спостереження за птахами, коралові рифи та незаймані незаймані природні території, такі як ліси Амазонки, приваблюють мандрівників до країн по всьому світу [27].

Менше з тим, основні ринки екологічного туризму зосереджуються на таких географічних регіонах, як Північна Америка, Європа, Азія, Латинська Америка, та Океанія. Ці регіони пропонують багато можливостей для різних видів активностей завдяки їх унікальним ландшафтам та природним ресурсам. Азіатсько-Тихоокеанський регіон є одним із найпопулярніших туристичних напрямків завдяки чудовим пейзажам, гарній їжі та можливостям розміщення. Крім того, Азіатсько-Тихоокеанський регіон також є домом для пляжів і

заповідників дикої природи, що ще більше збільшує його популярність як напрямком для подорожей [20].

Найбільшу цікавість у сучасних туристів викликають такі об'єкти та регіони (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні атракції, регіони та дестинації екотуризму [26]

Об'єкт	Регіон	Дестинації
Тропічні ліси	Амазонка, Південно-Східна Азія, Африка	Амазонський дощовий ліс, острів Борнео, мангрові ліси Бангладешу
Рифи	Карибський басейн, Австралія, Індійський океан	Австралійський бар'єрний риф, Галапагоські острови, Бермуди
Гірські регіони	Гімалаї, Альпи, Анди	Гімалаї, Монблан, Мачу-Пікчу
Пустелі та степи	Сахара, Аравійська пустеля, Пампаси Південної Америки	Сахара, Каліфорнійська пустеля, Пампаси Аргентини
Заповідники та парки	Північна Америка, Південна Америка, Європа	Національний парк Йосеміті, Гранд-Каньйон, Національний парк Крюгера

На глобальному ринку екологічного туризму спостерігається зростаюча увага до екологічної відповідальності та сталого використання ресурсів. Туристичні компанії, які пропонують екологічний туризм, зобов'язані дотримуватися екологічних стандартів та здійснювати свою діяльність, не впливаючи на природне середовище. Для цього розробляються і впроваджуються різні практики, такі як зменшення відходів та енергоефективність [37].

Конкурентне середовище екологічного туризму формують наступні складові (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Складові конкурентного середовища екологічного туризму [3]

Однією з важливих особливостей глобального ринку екологічного туризму є підтримка місцевих економік та збереження культурної спадщини. Такі види

туризму, як, наприклад, екопоселення, не тільки «орієнтовані на відновлення взаємозв'язку між людьми та природою» [7, с. 153], а й сприяють розвитку місцевих економік і зменшенню екологічного впливу. Збереження культурної спадщини забезпечується шляхом пропаганди та підтримки традиційних ремесел та культурних заходів.

Глобальний ринок екологічного туризму також має вплив на соціальну сферу. Він забезпечує зайнятість місцевому населенню та сприяє підвищенню якості життя в регіонах з невеликою кількістю робочих місць. Більш того, екологічний туризм може мати позитивний ефект на здоров'я людей, оскільки дозволяє проводити час на свіжому повітрі та бути активним.

Як бачимо, глобальний ринок екологічного туризму є важливою галуззю туризму, яка має вплив на економічний, екологічний та соціальний розвиток різних регіонів світу.

Як і кожен продукт на будь-якому ринку, послуги екологічного туризму різняться за популярністю, і періодично їх популярність може зростати або знижуватись. Сьогодні серед трендів на ринку екологічного туризму фахівці Coutry & Town House виділяють наступні:

1. Екологічна сталість. Завдяки все більшій увазі до екологічних питань, екологічний туризм переживає трансформацію у напрямку сталості. Це відображається у популяризації використання екологічно чистого спорядження та зменшенні негативного впливу на навколишнє середовище. Туристичні компанії активно інтегрують принципи сталого розвитку у свої діяльності, отримуючи міжнародні сертифікати зеленого туризму.

2. Індивідуалізація та кастомізація послуг. Сучасні туристи прагнуть унікальних вражень та переживань, індивідуальних програм, що враховують їх особливості та інтереси. Туристичні агентства активно пропонують кастомізовані пакети, які забезпечують максимальне задоволення потреб клієнтів.

3. Технологічний розвиток. Розвиток цифрових технологій змінює спосіб планування, організації та реалізації екологічних туристичних подорожей.

Мобільні додатки, дрони та віртуальна реальність стають все більш поширеними у сфері екологічного туризму. Вони полегшують навігацію, дозволяють отримувати актуальну інформацію про погодні умови та місцеві особливості, а також сприяють підготовці туристів до майбутніх подорожей через симуляції досвіду віртуальної реальності.

4. Освітні та культурні аспекти. Екологічний туризм все частіше стає засобом отримання нових знань та розширення світогляду. Туристи прагнуть зануритись у місцеву культуру, вивчити історію та традиції відвідуваних регіонів. Це сприяє популяризації культурно-освітніх програм, що включають зустрічі з місцевим населенням, відвідування історичних пам'яток та участь у традиційних заходах.

5. Здоров'я та благополуччя. З огляду на зростаючу увагу до здорового способу життя та фізичного розвитку, екологічний туризм відіграє важливу роль у покращенні фізичного та емоційного благополуччя людей. Велнес-туризм, який об'єднує відпочинок на природі з процедурами оздоровлення та збалансованим харчуванням, продовжує набирати популярність [29].

Враховуючи технологічний розвиток, багато компаній, що працюють у сфері екологічного туризму, починають впроваджувати інноваційні технології для покращення своїх послуг, таких як онлайн-бронювання, мобільні додатки, віртуальна реальність, тощо. Це допомагає забезпечити кращі та зручніші варіанти для туристів та сприяє подальшому зростанню глобального ринку екологічного туризму.

Однак, глобальний ринок екологічного туризму також стикається з певними викликами, такими як зміни клімату, екологічні проблеми, обмеження місцевих ресурсів, та політична нестабільність в окремих регіонах. Ці виклики потребують розважливого планування та координації між компаніями, урядами та місцевими спільнотами для стабілізації та забезпечення сталого розвитку глобального ринку екологічного туризму [30].

В подальшому розвитку екологічного туризму важливим аспектом буде підвищення стандартів безпеки, які гарантують захист і здоров'я туристів. Це

стосується як оснащення та обладнання, так і кваліфікації провідників та інструкторів.

Сегменти споживачів на ринку екологічного туризму можуть бути розглянуті з різних точок зору, таких як вік, стать, дохід, рівень активності, зайнятість тощо. Основні сегменти споживачів екологічного туризму можна визначити наступним чином (рис. 2.2).

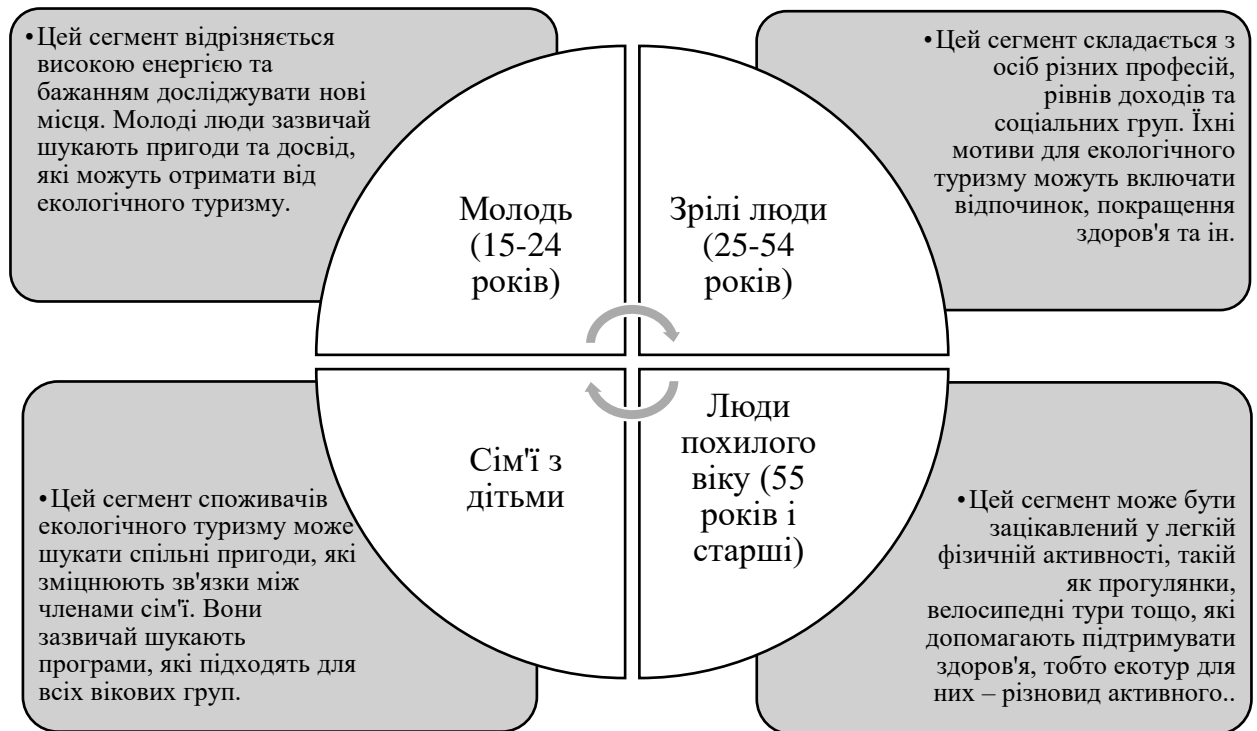

Рис. 2.2. Сегменти споживачів продукту екологічного туризму [41, с. 11-13]

Також останнім часом зростають такі сегменти, як корпоративні групи та групи зі спільними інтересами. До перших належать організації, які можуть використовувати екологічний туризм як частину корпоративних подій, тимбилдінгу або мотиваційних програм для працівників. Вони зазвичай замовляють спеціалізовані пакети послуг, які враховують інтереси та потреби корпоративних клієнтів. Другі можуть включати людей, які об'єднуються через спільні інтереси, такі як любов до природи, екологічний активізм, культурна спадщина чи навчальні мандрівки. Такі групи зазвичай шукають тури, які спрямовані на певні теми.

На думку І. Посохова, «розвиток екологічного туризму в Україні знаходиться на початковому етапі. Для його становлення необхідною умовою є природно рекреаційні ресурси, що будуть привертати увагу туристів» [40, с. 204]. Однак, слід зауважити, що в Україні екотуризм продовжує розвиватися і пропонує різноманітні можливості для туристів. Українські ландшафти та природа створюють чудові умови для занять екологічним туризмом, як для місцевого населення, так і для іноземних туристів.

Основні привабливі регіони для екологічного туризму в Україні об'єднують майже всю Україну, хоча Західна, Центральна та Північна Україна мають значно більший потенціал з огляду на той факт, що більша частина території Півдня та Сходу є замінованими та на яких в найближчі роки проведення туристичної діяльності є малоімовірним. Регіонами з найбільш великим потенціалом з точки зору наявності екологічних ресурсів можна назвати наступні:

1. Карпати. Західний регіон України є домівкою для Карпатських гір, які пропонують різноманітні можливості для активного відпочинку, зокрема гірські лижі, сноуборд, пішохідний туризм, велопрогулянки, рафтинг та альпінізм.

2. Чорне море. Південний регіон країни пропонує ряд можливостей для активного відпочинку на воді, таких як віндсерфінг, кайтсерфінг, водний лижі, парасейлінг, а також підводне плавання та дайвінг біля коралових рифів і затонулих суден.

3. Дніпро, Дунай, Десна, Південний Буг та їх притоки: Ці водойми надають можливості для каякінгу, рафтингу та риболовлі [35, с. 95-96].

Основні види екологічного туризму, які пропонує Україна представлені в таблиці 2.2.

**Класифікація екологічного туризму в Україні за видами та напрямками
[11, с. 192-195; 9]**

Вид туризму	Локації в Україні	Активності
Лісовий туризм	Карпатський національний природний парк, Національний природний парк «Мале Полісся», Урочище Дубки	Експерсії з гідом, спостереження за тваринами та рослинністю, нічне спостереження за зірками, збирання ягід та грибів
Водний туризм	Дунайський біосферний заповідник, Канівський природний заповідник, Національний природний парк «Синевир»	каное, каякінг, рафтинг, відвідування острівків та заток, спостереження за птахами та рибами
Екоферми	Екоферми по всій Україні	знайомство з сільським господарством та тваринами, дегустація органічної їжі, участь у роботі на фермі
Екопоходи	Національний природний парк «Сколівські Бескиди», Карпатський національний природний парк, Поліський природний заповідник	Експерсії з гідом, піші прогулянки, нічні походи, спостереження за дикою природою та птахами, відвідування заповідників та біосферних резерватів
Велосипедні екотури	Вся територія України	велопоходи, експерсії, спостереження за природою, дослідження історичних місць
Екотуризм в горах	Карпатський національний природний парк, Національний природний парк «Гуцульщина»	гірськолижний туризм, сноуборд, альпінізм, піші прогулянки, спостереження за природою, відвідування гірських озер та водоспадів
Екосафарі	Асканія-Нова, Заповідник «Тузлівські лимани», Чорноморський біосферний заповідник	автомобільні та піші експерсії, спостереження за дикими тваринами, фотосафарі, нічне спостереження за зірками
Еко-готелі	Вся територія України	відпочинок у природних умовах, оздоровлення, організація експерсій та відвідування природних об'єктів

Як бачимо, в Україні є достатня кількість природних ресурсів для проведення екологічних турів, тому основна проблема полягає в інвестиціях, які необхідні для формування та розвитку інфраструктури, без якої проведення туристичної діяльності є неможливим.

2.2 Дослідження туристичного потенціалу території Чорнобильського біосферного заповідника

Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник розташований на території Поліського природного регіону і охоплює значну частину території Вишгородського району Київської області. Заповідник був заснований Указом президента України 26 квітня 2016 року [17], на тридцяті річницю катастрофи на Чорнобильській АЕС, щоб захистити та відновити природні екосистеми та дослідити наслідки радіоактивного забруднення на довгій дистанції. Територія заповідника складає більше 240 тисяч гектарів і складається з різноманітних екосистем, таких як ліси, болота, річки та озера, що є домівками для кількох тисяч видів рослин та тварин, зокрема, рідкісних та зникаючих (додаток А).

Історія заповідника починається з трагічної події – катастрофи на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 року. У результаті викиду радіоактивних речовин, значна частина території оточуючого регіону була серйозно забруднена. З метою відновлення природи та дослідження впливу радіоактивного забруднення на екосистему було створено Чорнобильський біосферний заповідник.

У перші роки після створення заповідника було здійснено значну роботу з відновлення та захисту природних екосистем на території заповідника. Було створено дослідницькі лабораторії та здійснено значний науковий розвідок території. Сьогодні заповідник залишається важливим місцем для наукових досліджень в галузі охорони навколишнього середовища та розуміння впливу радіації на біологічні системи. Наукові дослідження в заповіднику охоплюють різноманітні теми, такі як оцінка радіаційного стану території, вивчення генетичних ефектів радіації на рослини та тварин, дослідження біорізноманіття та інші [19].

Заповідник також є важливим місцем для збереження рідкісних та зникаючих видів тварин та рослин. Наприклад, на території заповідника знаходиться одна з найбільших в Україні популяцій вовка, а також популяції зубрів, лосів, кабанів та інших тварин. Є також багато рідкісних видів рослин, таких як орхідеї та лілії [19].

Окрім наукових досліджень та охорони біорізноманіття, заповідник також дає змогу всім бажаючим дізнатися більше про історію катастрофи на Чорнобильській АЕС та наслідки радіоактивного забруднення. Загалом, Чорнобильський біосферний заповідник є важливим місцем для наукових досліджень та збереження біорізноманіття, а також важливим пам'ятником історії та пам'яткою найбільшої в історії людства ядерної катастрофи.

Важливо зазначити, що заповідник є унікальним природним об'єктом не тільки в Україні, але й у світі. Його територія була віднесена до Міжнародної мережі біосферних заповідників [42].

Говорячи про туристичні ресурси даної території, слід зазначити, що заповідник славиться своїми різноманітними природними об'єктами, такими як ліси, болота, річки та озера. На території заповідника знаходиться один з найбільших в Європі болотних масивів, який представлений низиною з сотнями боліт та заболочених лісів. Тут зустрічаються різноманітні типи лісів, включаючи зони дібров та мішаного лісу. В лісах можна зустріти багато різних видів дерев та чагарників, таких як дуб, граб, ясен, та інші. Значна частина території заповідника покрита болотами, де зустрічаються різноманітні види рослин, такі як квіти жовтої кульбаби, білі лілії, різнокольорові осоки та багато інших.

Унікальною особливістю заповідника є його екосистема, яка адаптувалася до умов радіаційного забруднення. Хоча радіаційний фон на території заповідника є доволі суттєво збільшеним, природа все ще прогресує та знаходить способи адаптації. Таким чином, на території заповідника можна зустріти різноманітні види рослин та тварин, які мають здатність переживати умови, які зазвичай є шкідливими для біологічних систем.

Все це сприяє розвитку туризму на даній території, та підкреслює її туристичний потенціал, що підтверджують статистичні дані (рис. 2.3).

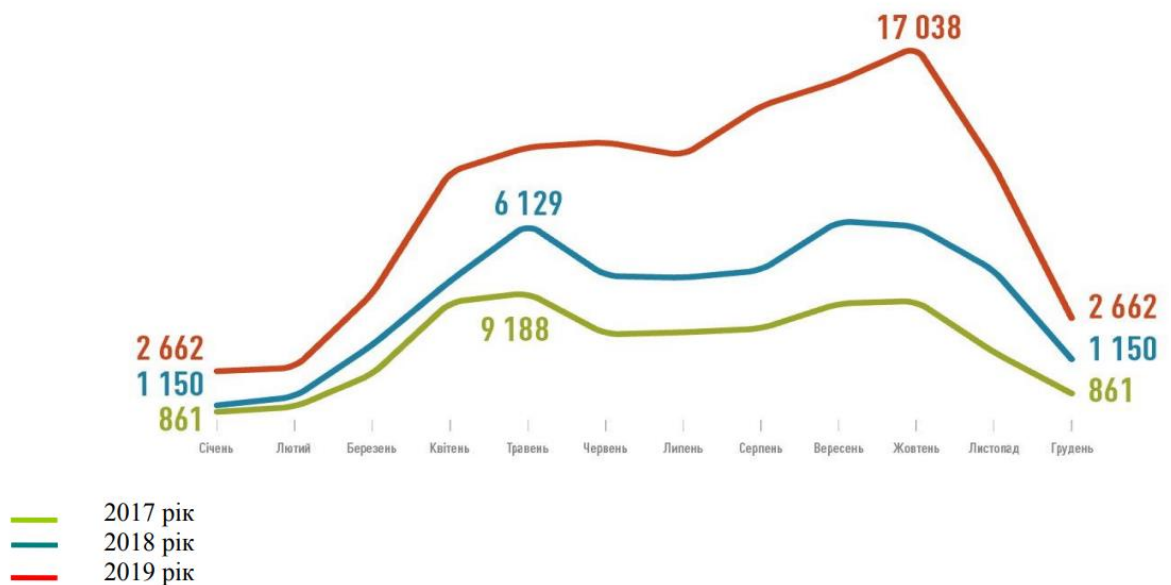

Рис. 2.3. Кількість відвідувачів Чорнобильської зони відчуження, 2017 – 2019 роки, осіб [5, с. 12]

Як бачимо з рисунку, кількість відвідувачів в 2019 році суттєво зросла, а пік відвідування – весняно-літній період, що свідчить про інтерес саме до природнього середовища заповіднику.

Значний вплив на території заповіднику справили військові дії. Так, в лютому-березні 2022 року більша частина території заповіднику, включаючи Прип'ять, опинилась в окупації. Саме Чорнобильський напрямок був одним з пріоритетних для збройних сил рф, адже через зону відчуження відкривається шлях на Київ. Згідно з заявою начальника наукового відділу Чорнобильського радіаційного-екологічного біосферного заповідника Дениса Вишневського, «близько 14 тисяч гектарів території заповідника, тобто природних екосистем, згоріло» [43]. Однак після деокупації територій проблеми не припинились, адже більша частина території заповіднику є, або принаймні вважається, замінованою. Через це в травні 2022 року, коли в заповіднику сталась велика пожежа, її швидко та ефективно подолати не вдалося. Суттєвий вплив окупанти спричинили і на

рельєф місцевості, адже встановлювали інженерні фортифікаційні споруди, а також на тваринний світ, який зазнав втручання в свій звичний спосіб життя.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що території заповіднику мають доволі високий туристичний потенціал, адже природні туристичні ресурси на його території представлені доволі широко. Водночас величезним викликом для перспектив використання територій з туристичною метою є можлива замінованість значної частини заповіднику.

2.3 Проблеми та перспективи розвитку екотуризму в Чорнобильському біосферному заповіднику

Як було визначено в попередньому підрозділі дослідження, територія Чорнобильського радіаційного-екологічного біосферного заповіднику має доволі високий туристичний потенціал. Л. Канівець зазначає, що «один з основних напрямів проведення рекреаційної діяльності на території заповідника полягає у створенні умов для організованого та ефективного відвідування його території та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах. Основними видами рекреаційної діяльності на території заповідника є екологічний туризм, науковий туризм та культурно-пізнавальний відпочинок. Екологічний туризм охоплює подорожі до заповідної території, спостереження за тваринами, фотографування ландшафтів, отримання практичних екологічних знань та інше. Науковий туризм включає участь у наукових симпозіумах, експедиціях щодо досліджень впливу радіації на екосистеми та засобів забезпечення радіаційної безпеки. Культурно-пізнавальний відпочинок передбачає отримання знань щодо Чорнобильської АЕС та забруднених територій шляхом проведення екскурсій» [31, с. 133].

Як і будь-який вид туристичної діяльності, екологічний туризм на такій унікальній території, як зона радіаційного забруднення, стикається з певними проблемами.

Першою проблемою розвитку екотуризму в Чорнобильському біосферному заповіднику є недостатня інфраструктура для прийому туристів. У зоні відчуження, де знаходиться заповідник, інфраструктури немає і її побудова є неможливою ще, принаймні, кілька сотень років. Однак, наразі у районах, що межують з зоною відчуження, аналогічно немає достатньої кількості готелів, ресторанів та інших об'єктів громадського харчування та розваг. Таким чином, туристи змушені їхати заповіднику з Києва, що займає доволі багато часу.

Другою проблемою є вплив туризму на природне середовище. Розвиток екотуризму в заповіднику може призвести до додаткового тиску на природне середовище. Наприклад, велика кількість туристів може призвести до забруднення повітря, води та ґрунту, а також до руйнування різноманітних екосистем та зниження біорізноманітності. Для запобігання цим проблемам необхідно розробити стратегію сталого розвитку екотуризму, яка б забезпечувала збереження природних ресурсів та екосистем в заповіднику.

Третьою проблемою є безпека туристів у зоні відчуження. Заповідник знаходиться в зоні, де рівень радіації значно вищий, ніж в інших регіонах України. Це може створювати загрозу для здоров'я туристів, які не дотримуються правил поведінки в зоні відчуження. Тому необхідно забезпечити безпеку туристів, наприклад, за допомогою обов'язкових дозиметричних контролів та надання необхідних інструкцій щодо поведінки в зоні відчуження. Також необхідно розробити деталізовані мапи з місцями, безпечними для рекреаційної діяльності та небезпечними зонами, де перебування туристів має бути забороненим.

Останньою проблемою є вже згадуваний вище вплив військових дій та можлива замінованість територій. В умовах війни розмінування територій заповіднику не є пріоритетним, тому до її закінчення про будь-яке використання даних територій в туристичних цілях не йдеться.

Менше з тим, екологічний туризм в Чорнобильському біосферному заповіднику має і значні перспективи.

Однією з перспектив розвитку екотуризму в заповіднику є розвиток нових видів туризму, таких як велотуризм, еко-кемпінг та екскурсії до різноманітних екосистем. Це дозволить залучити більше туристів та забезпечити їм різноманітні та цікаві форми відпочинку.

Другою перспективою є розвиток інфраструктури для прийому туристів в сусідніх населених пунктах – Дитятки, Губин тощо, такої як будівництво нових готелів, кафе та ресторанів, розвиток транспортної мережі та створення інформаційних центрів для туристів. Це забезпечить комфортні умови перебування для туристів та збільшить кількість відвідувань заповідника. Перевагу слід віддати екоготелям, екосадибам тощо, які привернуть увагу туристів.

Третьою перспективою є розробка інтерактивних програм та технологій для туристів, які дозволять їм отримати більш повну та цікаву інформацію про зону відчуження та історію Чорнобильської катастрофи. Наприклад, можна розробити мобільний додаток з інформацією про кожну локацію в зоні відчуження та створити віртуальні тури для туристів, які не можуть відвідати заповідник у реальному часі.

Ще одною перспективою є розвиток співпраці з науковими установами та університетами, що дозволить проводити наукові дослідження та моніторинг стану екосистем у зоні відчуження. Це допоможе забезпечити стале використання природних ресурсів та збереження біорізноманітності в заповіднику.

Висновок до розділу 2

Проблеми та перспективи розвитку екотуризму в Чорнобильському біосферному заповіднику є багатограними. Основні проблеми включають недостатнє фінансування, обмежену інфраструктуру, потребу в професійних гідах і спеціалізованому обладнанні. Важливими викликами є також збереження екосистеми та забезпечення безпеки туристів в умовах радіаційного фону. Проте

перспективи розвитку екотуризму в заповіднику значні. Зростає інтерес до унікальних природних та історичних локацій. Розвиток екотуризму може стимулювати місцеву економіку, створювати робочі місця, підвищувати екологічну свідомість та сприяти збереженню біорізноманіття.

Таким чином, в розділі було здійснено дослідження світового та вітчизняного ринку екологічного туризму, досліджено туристичний потенціал Чорнобильського біосферного заповіднику та визначено проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму на його території, що є підґрунтям для розробки екотуру по Чорнобильському біосферному заповіднику.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ПРОЕКТУ ЕКОТУРУ ТЕРИТОРІЄЮ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКУ

3.1 Розробка туристичного маршруту та програми екотуру

Як було визначено в попередньому розділі, Чорнобильський біосферний заповідник має значний туристичний потенціал, однак видів екологічного туризму, які можна реалізувати на території заповіднику, доволі мало. Видами екологічного туризму з найбільшим потенціалом до розвитку на території заповіднику вважаємо водний, велосипедний та піший туризм. Річки, розташовані на території заповіднику пропонують можливість для різноманітних видів водного спорту, таких як веслування, каякінг, каноїнг, плавання та риболовля. Велосипедний туризм на даній території приваблює туристів своїми мальовничими маршрутами, які проходять через ліси, поля та покинуті після аварії на ЧАЕС населені пункти. Із пам'ятками природи, долинами, ярами та лісовими масивами, які розкинулися по всій території заповіднику, піший туризм стає чудовою можливістю для туристів насолодитись красою природи та водночас зайнятись фізичною активністю.

Зважаючи на спрямованість розроблюваного туристичного маршруту більшою мірою на іноземних туристів, насамперед, з країн ЄС, вважаємо оптимальним варіантом водний вид туризму, який дозволить європейцям водночас і зайнятись фізичною активністю на тлі мальовничих пейзажів природи Північного Полісся, і познайомитись з українською культурою.

Водний туризм пропонує багато різних варіантів транспортних засобів. Оптимальним для сплаву річками Полісся бачимо нерозбірні каяки, які, по-перше, в перспективі є вигіднішими, ніж надувні або розбірні каяки за рахунок своєї довговічності, а, по-друге, є значно легшими в управлінні за рахунок

більшої маси, що дозволяє з легкістю керувати ними навіть початківцю. Не менш важливим фактором вибору саме нерозбірних каяків є відсутність на пропонованому маршруті перепон (порогів, мостів, дамб), які змушували б групу переносити каяки вручну.

Визначившись з типом транспорту, перейдемо до розробки маршруту. Територія заповіднику розташована таким чином, що влаштувати одно- або дводенний тур можна лише двома способами – сплавитись притоками Прип'яті до міста Чорнобиль, або сплавитись від Славутича Дніпром до того-ж-таки Чорнобиля. На нашу думку, оптимальним видається саме перший маршрут, який дозволить групі повною мірою насолодитися пейзажами найбільшої в Україні природно-заповідної території, та водночас не буде занадто складним. Річки на маршруті послідовно впадають одна в одну, а течія з середньою швидкістю в 2-2,5 кілометри дозволяє групі гребти в помірному темпі, який не буде зашвидким для людей з середньою фізичною підготовкою.

Отже, пропонований маршрут виглядає наступним чином (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Маршрут туру

Загальна довжина маршруту становить 79 кілометрів по воді. Другий день подорожі повністю проходить територією Чорнобильського біосферного заповіднику.

Зважаючи на довжину туристичного маршруту та високу швидкість течії на більшій частині маршруту, його проходження займає близько 15 годин зі

середньою швидкістю руху в 5 кілометрів за годину. Таким чином, пропонується тур можна класифікувати як тур вихідного дня – 2 дні та одна ніч. Ночівля пропонується на ділянці маршруту перед початком заповідної території (біля Яковецького лісництва). Також на маршруті передбачені дві зупинки на обід, які позначені на карті маршруту. При цьому зупинка на обід в другий день може відбутись в будь-якому місці маршруту на розсуд керівника групи. Це пов'язано з тим, що радіаційне забруднення вздовж річки є неоднорідним, тому вибір повністю залежить від ступеню забруднення на ділянці, обраній для зупинки.

Характеристики туру:

- Назва туру: «Інший бік Прип'яті».
- Місце проведення: від селища Ковшилівка до міста Чорнобиль.
- Тривалість туру: 2 дні / 1 ніч.
- Сезонність туру: травень-жовтень.
- Протяжність маршруту: по водній поверхні 79 км.
- Цільова аудиторія: Цільовою аудиторією цього туру можуть бути прибічники активного відпочинку, любителі каякінгу та природи, які хочуть дослідити красу Полісся та відчутти дух пригоди. Також тур може бути цікавим для тих, хто хоче відвідати маловідомі туристичні місця або по-новому побачити всевітньо відомі туристичні об'єкти. Оскільки тур спрямований на європейців, цільова аудиторія може складатися з туристів обох статей з різних країн. Вік учасників від 18 до 55 років. Дорослі можуть взяти із собою дітей за бажання та під свою відповідальність (вік не молодше 12 років). Рівень фізичної підготовки – середній, без обмеження за станом здоров'я.
- Кількість учасників туру: 12.

Протягом всього туру групу супроводжуватимуть два інструктори-провідники, які займатимуться керуванням групою, допомогою в керуванні плавальним засобом, допомагатимуть в облаштуванні табору, розведенням багаття на стоянці та приготуванням їжі, а також слідкуватимуть за порядком та за технікою безпеки на воді.

Технологічна картка туру наведена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Технологічна картка туру «Інший бік Прип'яті»

Пункт відправки		
Час відправлення	Час прибуття	Місце зупинки
1 день		
	10:00	сел. Ковшилівка
10:20	14:00	51.32203892835751, 29.688078213873773
16:00	19:00	51.39421555058044, 29.87183853379985
2 день		
10:00	14:00	На розсуд керівника групи
15:00	19:00	м. Чорнобиль
19:00		м. Київ

Послуги, що входять у вартість туру, та додаткові послуги, які туристам необхідно враховувати під час купівлі, представлені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Послуги, що входять / не входять до вартості туру

Послуги, що входять до вартості	Послуги, що не входять до вартості
Трансфери м. Київ – сел. Ковшилівка та м. Чорнобиль – м. Київ	Трансфери містом
Харчування на 2 дні (1 сніданок, 2 обіди, 1 вечеря)	Додаткові послуги
Супровід гідів-екскурсоводів	
Групове спорядження (намети, килимки, водне спорядження, кемпінгова кухня)	

Програма туру представлена в таблиці 3.3

Таблиця 3.3

Програма туру «Інший бік Прип'яті»

День	Час	Вид діяльності
День 1	10:00	Трансфер з міста Київ до місця початку подорожі. Проведення інструктажу з техніки безпеки.
	10:20	Початок сплаву по маршруту.
	14:15 – 15:55	Приготування обіду. Відпочинок.
	16:00	Продовження сплаву по маршруту.
	19:15	Облаштування туристичного табору. Приготування вечері.
	21:00- 22:45	Відвідування похідної лазні з купанням у річці (за бажанням). Ігри на згуртування групи.
	23:00	Відбій
День 2	8:30-8:45	Зарядка (за бажанням)
	9:00	Сніданок
	9:30	Збір табору
	10:00	Продовження сплаву
	14:15 – 15:55	Приготування обіду. Відпочинок.
	16:00	Продовження сплаву по маршруту.
	19:00	Прибуття до міста Чорнобиль
19:20	Трансфер до м. Київ	

Учасникам сплаву необхідно мати особисті речі. Приблизний список особистого спорядження для сплаву наведено в додатку Б.

Для реалізації туру необхідною є співпраця з постачальниками на етапах трансферу з міста Київ до селища Ковшилівка, а також на зворотному шляху – з міста Чорнобиль до міста Київ. Для співпраці було вирішено обрати компанію TransMarine, яка надає гарний вибір автобусів різного класу та місткості [14].

Іншим постачальником є страхувальник. Пропонується обрати компанію PZU, яка має вигідні поліси туристичного страхування, які різняться в залежності від місця та мети поїздки [18].

Питання вартості розробленого туру та проблеми його просування на ринку ЄС будуть розглянуті в наступних підрозділах.

3.2 Заходи та інструменти просування екотуру

Перш ніж окреслювати підходи до просування розробленого туру, зауважимо, що ми розглядаємо ситуацію лише після завершення війни, адже Київська область межує з Білоруссю та в 2022 році зазнала тимчасової окупації, що є надзвичайно сильним стримуючим фактором для закордонних туристів. У зв'язку з війною також не працюють міжнародні аеропорти «Бориспіль» та «Жуляни», що дуже сильно ускладнить іноземним туристам процес релокації до Київщини. Не слід забувати і про те, що значна частина територій Полісся вважається замінованою територією, на якій проведення туристичних заходів становить суттєвий ризик. Відповідно, в цьому та наступному підрозділах ми окреслюємо бачення засобів та методів просування туру за умови завершення війни, відновлення авіасполучення та розмінування території.

Щоб визначити економічну ефективність турпродукту, необхідно виконати SWOT-аналіз. Він дає можливість оцінити фактичне становище і стратегічні перспективи турпродукту, що розробляється, його сильних і слабких сторін, ринкових можливостей і факторів ризику [6, с. 114]. SWOT-аналіз розробленого туру наведений в таблиці 3.4

Таблиця 3.4

SWOT-аналіз туру «Інший бік Прип'яті»

S (Сильні сторони)	W (Слабкі сторони)
<p>1. Природні ресурси – вода в річках на маршруті чудово підходить для занять каякінгом, до того ж є чимало річок, які протікають через мальовничі пейзажі.</p> <p>2. Сезонність – каякінг-тури на території заповіднику можна проводити впродовж багатьох місяців року, але в особливо теплу пору року водні пригоди набувають особливого чарівності та насиченості.</p> <p>3. Наявність кваліфікованих інструкторів та гідів – у Київській області є кваліфіковані каякінг-інструктори та гіді, які можуть надавати послуги як початківцям, так і досвідченим туристам.</p> <p>4. Низька конкуренція – в Київській області ніша каякінгу є абсолютно вільною.</p>	<p>1. Забрудненість території – весь маршрут проходить зоною відчуження, де рівень радіаційного забруднення досить високий.</p> <p>2. Низький рівень популярності – каякінг являє собою досить незвичний вид відпочинку, що може ставити під загрозу його комерційну вигідність.</p> <p>3. Обмежена доступність – доступність до деяких ділянок водойм на маршруті уможє бути обмежена через віддаленість від населених пунктів або недостатню інфраструктуру транспортних маршрутів.</p> <p>4. Низький рівень інформаційної підтримки – інформація про розроблений каякінг-тур може бути недостатньою або недоступною для туристів з Європи, що може впливати на кількість замовлень та дохідність туристичних компаній.</p>
О (Можливості)	Т (Загрози)
<p>1. Зростання популярності здорового способу життя – зростання зацікавленості у людей здоровим способом життя може підвищити популярність каякінгу в якості активної форми відпочинку.</p> <p>2. Розвиток туризму в регіоні – зростання потоку туристів до заповіднику може збільшити кількість клієнтів.</p> <p>3. Розвиток інфраструктури водних маршрутів – розвиток інфраструктури водних маршрутів може збільшити доступність каякінгу в Київській області та забезпечити більше можливостей для проведення різних маршрутів.</p> <p>4. Нові форми маркетингу та просування – використання нових технологій та соціальних мереж може допомогти залучити нових клієнтів та збільшити обізнаність про каякінг-тури в Київській області.</p> <p>5. Розвиток співпраці з іншими туристичними компаніями – співпраця з іншими туристичними компаніями може збільшити кількість пакетних пропозицій та підвищити дохідність.</p>	<p>1. Погіршення якості водойм – забруднення водойм може погіршити якість води та вплинути на популярність каякінгу.</p> <p>2. Негода та інші природні катастрофи – негода та інші природні катастрофи можуть погіршити умови для каякінгу та зменшити кількість туристів.</p> <p>3. Тривала війна та економічна криза – економічна нестабільність може призвести до скорочення витратків на туризм та зменшити кількість клієнтів.</p> <p>4. Конкуренція з іншими видами туризму – наявність інших видів екологічного та активного туризму (наприклад, кінні або піші прогулянки, рафтинг тощо) може становити конкуренцію для розробленого туру..</p>

Як бачимо, незважаючи на суттєві слабкі сторони та існуючі загрози, SWOT-аналіз розробленого каякінг-туру «Інший бік Прип'яті» показав, що даний тур має значний потенціал, але для досягнення успіху необхідно вирішувати проблеми та виклики, розробляти стратегії для подолання загроз та використовувати можливості для збільшення обсягів продажів та доходів.

Основною проблемою, вочевидь, є слабкі позиції не лише заповіднику, а й України загалом, на світовому туристичному ринку. Навіть не враховуючи ефект війни, український туристичний ринок знаходиться в стані занепаду, відповідно, лише агресивна реклама дозволить розробленому туру знайти свого споживача.

Для просування каякінг-туру «Інший бік Прип'яті» можна використовувати внутрішню і зовнішню рекламу (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Елементи рекламної діяльності [10, с. 57-58]

До видів внутрішньої реклами відносять проспекти, каталоги і фірмові календарі. Фірмові вивіски, покажчики проїзду, оформлення інтер'єрів,

прийомних і службових приміщень, спецодяг персоналу є важливими складовими елементами фірмового стилю, що створює імідж для його ділових партнерів і споживачів.

Зовнішня реклама є ефективним засобом, оскільки вона розрахована, перш за все, на сприйняття широкими верствами населення. З усього різноманіття видів зовнішньої реклами підприємства найбільш частіше використовують різні рекламні щити, транспаранти, транспорт. Найбільш високою умовною вартістю володіє саме зовнішня реклама з використанням рекламних щитів, транспарантів і реклами на транспорті.

Загалом для просування каякінг-туру «Інший бік Прип'яті» на ринку іноземних країн можна використовувати різноманітні заходи та інструменти маркетингу та реклами:

1. Створення веб-сайту. Сайт повинен містити детальну інформацію про тур, рекламні фото та відео, опис маршруту, послуги та ціни, контактну інформацію тощо. На сайті також можна включити відгуки задоволених клієнтів та інформацію про регулярні акції та знижки. З огляду на цільову аудиторію, сайт обов'язково повинен у залежності від геолокації пропонувати клієнту інформацію мовою його країни або хоча б англійською.

2. Використання соціальних медіа. Соціальні медіа є дуже ефективним інструментом для просування активних турів. Можна використовувати популярні соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn тощо, для просування туру та залучення нових клієнтів. Важливо регулярно публікувати нові фото та відео, оновлювати інформацію про тур, відповідати на запитання користувачів тощо.

3. Використання контекстної реклами. Контекстна реклама є ефективним інструментом для просування каякінг-туру. Можна використовувати Google AdWords або інші сервіси контекстної реклами для розміщення оголошень на сторінках пошукових систем, що пов'язані з каякінгом та туризмом.

4. Партнерські відносини з туристичними агентствами. Партнерство з туристичними агентствами може бути вигідним для обох сторін, адже туристичні

агентства можуть рекомендувати каякінг-тури своїм клієнтам та сприяти в розповсюдженні інформації про них.

5. Залучення медійних осіб (інфлюєнс-маркетинг) та подієвий маркетинг. Цікавою видається ідея залучити у якості інструктора якогось відомого каякера, який сам по собі стане своєрідним «магнітом» для зарубіжної аудиторії. Аналогічно можна брати участь або навіть організувати каякінг-фестивалі чи змагання, що дозволить суттєво збільшити обізнаність про туристичний продукт.

Усі ці заходи та інструменти можуть бути використані для привернення уваги іноземних туристів до розробленого каякінг-туру. Важливо також дотримуватися високих стандартів якості послуг, щоб задовольнити потреби та очікування клієнтів. Крім того, можна розглянути можливість співпраці з туристичними операторами та агентствами в країнах ЄС, які спеціалізуються на водних видах спорту та туризмі. Це може допомогти залучити нових клієнтів та збільшити обсяги продажів.

В якості базових можна запропонувати наступні маркетингові заходи (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Розробка рекламної кампанії для просування каякінг-туру «Інший бік Прип'яті»

Медіа-носій	Опис	Кількість	Сума, грн	Термін дії
Google Ads	Пошукова реклама на Google для привернення уваги клієнтів	1	70 000	3 місяці
Facebook Ads	Таргетована реклама на Facebook для привернення уваги	2	60 000	3 місяці
Instagram Ads	Рекламні пости та сторіс на Instagram для залучення клієнтів	3	40 000	3 місяці
YouTube Ads	Реклама на YouTube для залучення уваги	2	50 000	2 місяці
Журнали	Реклама в туристичних журналах для привернення уваги	4	30 000	2 місяці
Месенджери	Розсилка пропозицій у месенджерах	1	10 000	3 місяці
Інфлюенсери	Співпраця з інфлюенсерами для привернення уваги	2	50 000	3 місяці
РАЗОМ		15	310 000	-

Загальні витрати на реалізацію рекламної кампанії за весь період складуть 310 тис. грн. Пропонована рекламна кампанія протягом всього періоду повинна розподілятися рівномірно в часі через приблизно рівні інтервали. Обрахування решти витрат буде здійснено в наступному підрозділі дослідження.

3.3 Економічне обґрунтування екотуру

Для організації розробленого туру необхідні початкові витрати, пов'язані з купівлею чи орендою водного туристичного спорядження. За умови його купівлі необхідні одноразові початкові витрати становитимуть 248 660 грн. (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Розрахунок одноразових витрат для організації каякінг-туру «Інший бік Прип'яті»

Спорядження	Технічні характеристики	Кількість штук	Середня вартість за одну одиницю / грн	Загальна сума / грн
1	2	3	4	5
Байдарка двомісна	Вантажопідйомність (кг) 190	4	23 000	92000
Сап- борд		1	20 000	20000
Транець		1	8000	8000
Сокира		1	800	800
Рятувальні жилети	7 шт. розмір 50-52 7 шт. розмір 46-48	14	900	12600
Ремонтний набір	Латки, клей ПВХ	2	1000	2000
Аптечка першої допомоги		1	700	700
Котел	1 котел – на 10 літрів 1 котел – на 8 літрів	2	10 л-1500 8 л – 1300	2800
Сковорідка		1	2000	2000
Похідна лазня		1	30 000	30000
Дрова		2	75	150
Камені для лазні		1	350	350
Віник для лазні		3	300	900

Продовження табл. 3.6

1	2	3	4	5
Пальник		2	3500	7000
Газовий балон		3	120	360
Намет		7	5 000	35000
Тент	Діаметр 5.8 м	1	4 000	4000
Спальник		14	1 500	21000
Туристський килимок		14	500	7000
Насос		2	1000	2000
РАЗОМ				248660

Для розрахунку вартості туру необхідно розрахувати його собівартість, тобто вартісну оцінку використуваних у процесі виробництва та продажу туристського продукту матеріальних та інших ресурсів, а також інших витрат на його виробництво та продаж.

До прямих витрат у розроблюваному нами турі можна віднести такі групи виробничих витрат:

1. Витрати на придбання прав на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту, які включають витрати:

- транспортне обслуговування: Трансфери м. Київ – сел. Ковшилівка та м. Чорнобиль – м. Київ (автобус на 14 місць);

- страхування туристів.

2. Витрати, виробничого персоналу:

- оплата праці інструкторів, які виконують роботи на підставі договору цивільно-правового характеру;

- відрахування на соціальні потреби від оплати праці інструкторів.

Визначимо їх вартість (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Перелік прямих виробничих витрат, що входять до собівартості

Перелік витрат	Вартість, грн.
Транспортні витрати на трансфери	16 000
Страховання туристів	500
Заробітна плата інструкторів за 2 дні	5400
Харчування на 2 дні для групи (1 сніданок, 2 обіди, 1 вечеря)	8900
ВСЬОГО	30800

У розробленому нами турі до непрямих (накладних) витрат відносяться:

- витрати на оплату праці працівників апарату управління, а також відрахування на соціальні потреби від оплати праці працівників апарату управління;
- амортизаційні відрахування на повне відновлення коштів;
- оплата послуг зв'язку;
- інші непередбачені витрати.

Непрямі виробничі витрати зведемо до таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Перелік непрямих виробничих витрат, що входять до собівартості

Перелік витрат	Вартість, грн.
Заробітна плата адміністративного персоналу	15 000
Амортизаційні відрахування	5000
Оплата послуг зв'язку	1000
Інші непередбачувані витрати	2000
ВСЬОГО	23000

Повна собівартість туру визначається шляхом складання кошторису затрат на виробництво, просування та продаж з урахуванням комерційних витрат, що становлять у середньому 10–15 %.

Таким чином, собівартість розробленого туру складе:

$$30800 + 23000 = 53800 \text{ грн.}$$

$$53800 * 10\% = 5380 \text{ грн.}$$

$$53800 + 5380 = 59180 \text{ грн.}$$

Для спрощення розрахунків ціни туру для споживача скористаємось методом «витрати плюс прибуток». У цьому випадку ціна туру для конкретного покупця цього туру визначатиметься за такою формулою:

$$Ц = \frac{S+D+П}{К} \quad (3.1)$$

де Ц – ціна путівки;

S – собівартість туру;

D – прибуток (може варіюватися від 20 до 60%);

П – податки;

К – кількість осіб у турі.

Податок, який стягується з виробників та реалізаторів туристичного продукту, є ПДВ (податок на додану вартість), який становить 20%.

Норму прибутку візьмемо в розмірі 40%, адже тур є унікальним та вузькоспрямованим, тому розраховувати на високу популярність туру, особливо в перший період після запуску, не варто.

Підставивши значення до формули, можемо розрахувати вартість туру для кінцевого споживача в групі з 12 осіб:

$$\begin{aligned} Ц &= \frac{S + D + П}{К} = \frac{59180 + (59180 * 0,4) + (59180 * 0,20)}{12} \\ &= \frac{59180 + 23672 + 11836}{12} = 7890 \end{aligned}$$

Таким чином, кінцева вартість туру для споживача становитиме 7890 гривень.

У даному випадку прибуток від реалізації одного групового туру становить $7890 * 12 * 0.4 = 37872$ грн. Таким чином, тур є ефективним, оскільки прибуток перевищує витрати на організацію. Однак, варто зазначити, що цей розрахунок не враховує можливих непередбачуваних витрат, які можуть знизити

прибутковість туру. Тому під час оцінки ефективності туру варто бути обережним та враховувати всі можливі фактори.

Висновок до розділу 3

Отже, в даному розділі нами було розроблено екологічний тур до Чорнобильського біосферного заповіднику, запропоновано засоби його просування на міжнародному ринку, а також визначено його економічну ефективність.

Практична цінність цієї запропонованого екотуру полягає в популяризації унікальної природоохоронної території, що сприятиме підвищенню туристичної привабливості регіону та розвитку екотуризму в Україні. Впровадження даного туру дозволить залучити нові туристичні потоки, сприятиме збереженню біорізноманіття, підвищенню екологічної свідомості громадян та розвитку місцевої економіки через створення робочих місць і збільшення доходів від туристичної діяльності.

ВИСНОВКИ

В роботі було здійснено дослідження потенціалу розвитку екологічного туризму на території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповіднику.

В першому розділі було досліджено теоретичні аспекти розробки туристичного продукту екологічного туризму. Визначено, що під ним найчастіше розуміють форму туризму, що зосереджена на дослідженні та відвідуванні природних територій з метою збереження природи та підтримки місцевих громад. Екотуризм включає у себе різні види активності в місцях, вільних від антропогенного впливу, такі як спостереження за дикою природою, екскурсії до національних парків, відвідування експедиційних таборів та розваг на природі. В залежності від класифікаційних ознак виділяють різноманітні види екологічного туризму, які охоплюють різного роду взаємодію з живою природою. Кожен вид екологічного туризму має свої особливості та вимагає від туристів певного рівня екологічної культури та відповідальності за збереження навколишнього середовища.

В результаті дослідження факторів впливу на розвиток екологічного туризму визначено, що найбільший вплив здійснюють природні (природно-кліматичні і ресурсні), економічні фактори (ринкові) та соціально-політичні (соціальні, політичні та державне регулювання). Успішність розвитку екологічного туризму надзвичайно залежить від досягнення гармонії між економічними та соціальними потребами та збереженням природних ресурсів. Досягнення цієї гармонії можливе за умови створення відповідної стратегії розвитку екологічного туризму, яка враховуватиме потреби туристів та одночасно захищатиме природу. При цьому необхідно встановити належні механізми контролю та регулювання діяльності туристичних підприємств з метою запобігання шкідливого впливу на природу та довкілля.

Дослідження особливостей екотуризму на природоохоронних територіях показало, що екотуризм на даних територіях є важливою формою соціально-

економічної діяльності, яка сприяє збереженню природи та розвитку місцевих громад. Однак, необхідно забезпечувати збалансований підхід до розвитку туризму, який би враховував інтереси туристів, місцевих жителів та збереження природних ресурсів. Основними особливостями його проведення є ті, які пов'язані з охоронним статусом даних територій – наприклад, обмеження на кількість туристів, що можуть відвідувати територію, та на деякі види діяльності, що можуть впливати на природу.

В другому розділі дослідження було здійснено аналіз світового та вітчизняного ринків екотуризму, який свідчить про стійке зростання цього сектора туристичної індустрії та його поширення серед мандрівників. Країни Північної Америки, Європи та Азії є лідерами у розвитку екотуризму. У контексті вітчизняного ринку екотуризм також постійно набуває популярності серед туристів, які віддають перевагу пізнавальним подорожам до природних ландшафтів України. Наша країна має значну кількість мальовничих регіонів та заповідників, які пропонують можливість зануритись у природне середовище, познайомитись з місцевими традиціями та культурою. Але, порівняно зі світовим ринком, розвиток екотуризму в Україні навіть до повномасштабної війни знаходився на доволі низькому рівні, а зараз значна частина місць, придатних для організації екотурів, є замінованою та небезпечною. Загалом, розвиток сектору екотуризму свідчить про зростання зацікавленості людей у пізнанні та збереженні навколишнього середовища, а також прагнення взаємодіяти з ними у більш екологічно чистий та відповідальний спосіб.

Дослідження ресурсного потенціалу, проблем та перспектив Чорнобильського біосферного заповіднику для розвитку екологічного туризму дозволяє стверджувати про його задовільний стан, який, менше з тим, потребує розв'язання існуючих проблем та забезпечення належного рівня інфраструктури, сервісу та якості послуг. Аналіз свідчить, що територія заповіднику має ряд перспектив в сфері розвитку екологічного туризму, які, передусім, пов'язані з можливістю розробки та впровадження різних видів екологічних турів, які не

зашкоджають природі та, водночас, принесуть кошти, які можна буде спрямувати на розвиток даної території.

В третьому розділі дослідження було розроблено каякінг-тур територією Чорнобильського біосферного заповіднику «Інший бік Прип'яті», визначено його ефективність та запропоновано шляхи його просування на закордонному ринку ЄС. Даний тур є туром вихідного дня та пропонує споживачам дводенний сплав річками басейну Прип'яті, які розташовані в серці зони відчуження. Річки на маршруті послідовно впадають одна в одну, а течія з середньою швидкістю в 2-2,5 кілометри дозволяє групі гребти в помірному темпі, який не буде зашвидким для людей з середньою фізичною підготовкою.

Для реалізації розробленого туру на світовому ринку запропоновано комплекс маркетингових заходів, заснованих на інтернет-просуванні: створення веб-сайту, використання соціальних медіа, використання контекстної реклами, партнерські відносини з туристичними агентствами, інфлюєнс-маркетинг та подієвий маркетинг. Використання цих заходів, а також дотримання високих стандартів якості послуг, дозволить привернути клієнтів, а також задовольнити їх потреби та очікування.

Розрахунки вартості дозволили визначити ціну для кінцевого споживача в розмірі 7890 грн та підтвердили ефективність розробленого туру, який приносить прибуток в 37872 грн за умови реалізації групового пакету. Це дозволяє говорити про економічну ефективність розробленого туру та рекомендувати його до практичної реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безсмертнюк Т., Мельнійчук М. Стратегічні пріоритети розвитку туризму на природоохоронних територіях України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-7> (дата звернення: 14.02.2024).
2. Безугла Л. С. Сільський зелений туризм: тенденції розвитку національного туристичного бізнесу. Дніпро : Пороги, 2020.
3. Географія туризму: Екологічний туризм : підручник / В. В. Тарасова та ін. Житомир : Вид-во Поліс. нац. ун-ту, 2021. 252 с.
4. Гетьман В. І. Рекреаційна діяльність у межах природно-заповідного фонду. *Заповідна справа в Україні*. 2003. С. 162–175.
5. Гриньох Н. В. Розвиток Чорнобильської зони відчуження: економічна динаміка. *Review of transport economics and management*. 2021. № 7.
6. Гринюк В., Іваницька Ю. Advertising and pr-technologies as a tool for promoting a tourism product by a travel agency. *Scientific bulletin of ivano-frankivsk national technical university of oil and gas (series: economics and management in the oil and gas industry)*. 2022. No. 2(24). P. 111–123.
7. Дуда Л. Особливості способу життя людей в екопоселеннях. *Актуальні проблеми психології*. Т. 7, № 33. С. 153–162. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v7/i33/19.pdf> (дата звернення: 14.02.2024).
8. Екологічний туризм на природоохоронних територіях Закарпатської області : монографія / Н. Габчак та ін. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. 392 с.
9. Екотуризм: 5 куточків України для «чистого» відпочинку. *24 Канал*. URL: https://travel.24tv.ua/ekoturizm-5-kutochkiv-ukrayini-dlya-chistogo-vidpochinku_n1872887 (дата звернення: 14.02.2024).
10. Криховецький І. З. Оцінка ефективності рекламної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 3. С. 56–59.
11. Любіцева О. О., Сташук К. Розвиток екологічного туризму в Україні. *Економічна та соціальна географія*. 2002. № 53. С. 189–196.

12. Міщенко О.В. О. Теоретичні основи визначення сутності екологічного туризму. *Вісник Волинського. нац. ун-т ім. Л. Українки. Географія туризму*. 2010. С. 155–160.
13. Моргулець О.Б., Нищенко О.В., Шевченко О.О. (2023). Крос-культурні комунікації в туристичній діяльності: проблеми та шляхи вирішення. *Економіка та суспільство*, (57).
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3184>
14. Моргулець О.Б., Нищенко О.В., Шевченко О.О. (2024). Роль соціальної взаємодії та міжкультурних комунікацій в туризмі / Міжнародна наукова конференція «Трансформаційні процеси економічної системи в умовах сучасних викликів», 02 лютого 2024 р., Університет Клайпеди, м. Клайпеда, Литовська Республіка. С.90-93.
15. Моргулець О.Б., Шевченко О.О., Агеєв Я.В. (2024). Туристичний бізнес України в умовах геополітичної нестабільності: стратегії розвитку. *Економічний простір*, (189). С.349-354.
16. Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 384 с.
17. Моргулець О.Б. Діалектичний зв'язок сервісології та сервіс-менеджменту. *Економічний вісник Донбасу*, 2011. №3(25). 188-192.
18. Нікітін Ю.О., Моргулець О.Б., Модель реструктуризації підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. №3(33). С.119-127.
19. Моргулець О.Б. Роль сфери послуг в економічній системі України. *Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»*: зб. наук. пр. – Луцький національний технічний університет, Луцьк, 2010. – № 7(26), Ч.2. – С. 278–285.
20. Нікітенко К. С. Розвиток екотуризму в Україні: потенціал та проблеми. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*,. 2023. № 15. С. 259–263.

21. Оренда автобуса в Києві – замовлення автобуса з водієм у Transmarine. *TRANSMARINE*. URL: <https://transmarine.com.ua/vehicles/orenda-avtobusa-kyyiv/> (дата звернення: 14.02.2024).
22. Піменов В. Г. Розвиток екологічного туризму в Україні: основні поняття, проблеми, сучасний стан. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації*. 2018. Вип. 52. С. 198–208.
23. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-ХІІ : станом на 23 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 14.02.2024).
24. Про створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника : Указ Президента України від 26.04.2016 р. № 174/2016. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1742016-19957> (дата звернення: 14.02.2024).
25. Страхова компанія РЗУ у Києві – переваги оформлення полісу РЗУ. URL: <https://www.pzu.com.ua/useful/filials/kyiv.html> (дата звернення: 14.02.2024).
26. Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник.. URL: <https://zapovidnyk.org.ua/index.php?fn=istor> (дата звернення: 14.02.2024).
27. Aisyah H. 10 top ecotourism destinations in the world. *Traveloka*. URL: <https://www.traveloka.com/en-en/explore/destination/pl-top-ecotourism-destinations-in-the-world/212841> (date of access: 14.02.2024).
28. Bhatt D. P., Dhakal T. N. Effectiveness of Ecotourism: A case of Chitwan National Park. *Journal of Advanced Academic Research*. 2018. Vol. 4, no. 1. P. 136–141. URL: <https://doi.org/10.3126/jaar.v4i1.19527> (date of access: 14.02.2024).
29. Boiko V. Ecological tourism as a component of a green economy. *Efektivna ekonomika*. 2021. No. 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.73> (date of access: 14.02.2024).
30. Danylyshyn Bohdan, Kovalova Olena, Oleshko Anna, Morhulets Oksana, etc. The Conceptual Framework for Creating an Industrial Smart and Tourism Favoured Cluster for Sustainable Development of the Ukrainian Region Bohdan *Economic Affairs*, 2022. Vol. 67, No. 04, pp. 661-671.

31. Davydiuk Y., Tarhonia K. Development of ecotourism as the tool of saving natural and recreational potential of zhitomir region. *Scientific notes of taurida national V.I. vernadsky university. series: economy and management*. 2020. Vol. 1, no. 70. URL: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-1-33> (date of access: 14.02.2024).
32. Diamantis D. The concept of ecotourism: evolution and trends. *Current issues in tourism*. 1999. Vol. 2, no. 2-3. P. 93–122. URL: <https://doi.org/10.1080/13683509908667847> (date of access: 14.02.2024).
33. Ecotourism and Protected areas | UNWTO. *UNWTO World Tourism Organization a UN Specialized Agency*. URL: <https://www.unwto.org/sustainable-development/ecotourism-and-protected-areas> (date of access: 14.02.2024).
34. Ecotourism and sustainable development: a scientometric review of global research trends / L. Xu et al. *Environment, development and sustainability*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1007/s10668-022-02190-0> (date of access: 14.02.2024).
35. Ecotourism market size, share & demand | research report 2027. *Allied Market Research*. URL: <https://www.alliedmarketresearch.com/eco-tourism-market-A06364> (date of access: 14.02.2024).
36. Ecotourism market size, share & growth | global report, 2030. *Market Research Reports & Consulting Grand View Research, Inc.* URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/ecotourism-market-report> (date of access: 14.02.2024).
37. Eco-Travel trends 2023: how to travel more sustainably in the new year. *Country and Town House*. URL: <https://www.countryandtownhouse.com/travel/ecotourism/> (date of access: 14.02.2024).
38. Gapporov A. K. The role and significance of developing eco-tourism in the socio-economic life of the country. *Mathematical statistician and engineering applications*. 2022. No. 71(4). P. 7506–7515.
39. Kanivets L. A. Peculiarities of recreational activities on the area of the Chernobyl radioecological biosphere sanctuary. *State and regions. series: law*. 2021. No. 2. P. 130–135. URL: <https://doi.org/10.32840/1813-338x-2021.2.21> (date of access: 14.02.2024).

40. Maksymiv L., Harmatiy T., Bets M. Соціо-еколого-економічні аспекти розвитку екологічного туризму в Українських Карпатах. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2020. № 20. С. 149–161. URL: <https://doi.org/10.15421/412014> (дата звернення: 14.02.2024).
41. Martínez Quintana V. Eco-Cultural tourism: sustainable development and promotion of natural and cultural heritage. *Tourism [working title]*. 2020. URL: <https://doi.org/10.5772/intechopen.93897> (date of access: 14.02.2024).
42. Morhulets O., Verhun A., Bondarchuk J. Creative industries development as basis for economic development of Ukraine / International Conference on economics, accounting and finance, 2021.
43. Novelli M., Barnes J. I., Humavindu M. The other side of the ecotourism coin: consumptive tourism in southern africa. *Journal of ecotourism*. 2006. Vol. 5, no. 1-2. P. 62–79. URL: <https://doi.org/10.1080/14724040608668447> (date of access: 14.02.2024).
44. Pavliuk S. World and domestic experience in organizing active tourism. *Modern economics*. 2021. Vol. 28, no. 1. P. 100–106. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.v28\(2021\)-14](https://doi.org/10.31521/modecon.v28(2021)-14) (date of access: 13.04.2023).
45. Policy models for improving ecotourism performance to build quality tourism experience and sustainable tourism / I. M. Wardana et al. *Management science letters*. 2021. P. 595–608. URL: <https://doi.org/10.5267/j.msl.2020.9.007> (date of access: 14.02.2024).
46. Rezaeinejad I., Khaniwadekar A. The role of Eco-tourism in sustainable development: case study eco-tourism challenges in Iran. *E3S web of conferences*. 2021. Vol. 311. P. 02004. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202131102004> (date of access: 14.02.2024).
47. Sustainable tourism and natural protected areas: exploring local population perceptions in a post-conflict scenario / D. M. Andries et al. *Land*. 2021. Vol. 10, no. 3. P. 331. URL: <https://doi.org/10.3390/land10030331> (date of access: 14.02.2024).

- 48.Sych V. Conceptual framework of the development of ecological tourism. *The scientific issues of ternopil volodymyr hnatiuk national pedagogical university. series: geography*. 2019. Т. 46, № 1. URL: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.2.22> (дата звернення: 14.02.2024).
- 49.The prospects for ecological tourism development in Ukraine. *Journal of economics and international relations*. 2019. No. 9. URL: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2019-9-25> (date of access: 14.02.2024).
- 50.Tourist segments of eco-cultural destinations / R. Jopp et al. *Current issues in tourism*. 2021. P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1080/13683500.2021.1955843> (date of access: 14.02.2024).
- 51.Verhun A., Morhulets O., Nikonenko T. & etc. Digitization of education as a key characteristic of modernity *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol.21, №10. Pp.191-195.
- 52.World network of biosphere reserves. *UNESCO*. URL: <https://en.unesco.org/biosphere/wnbr> (date of access: 14.02.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

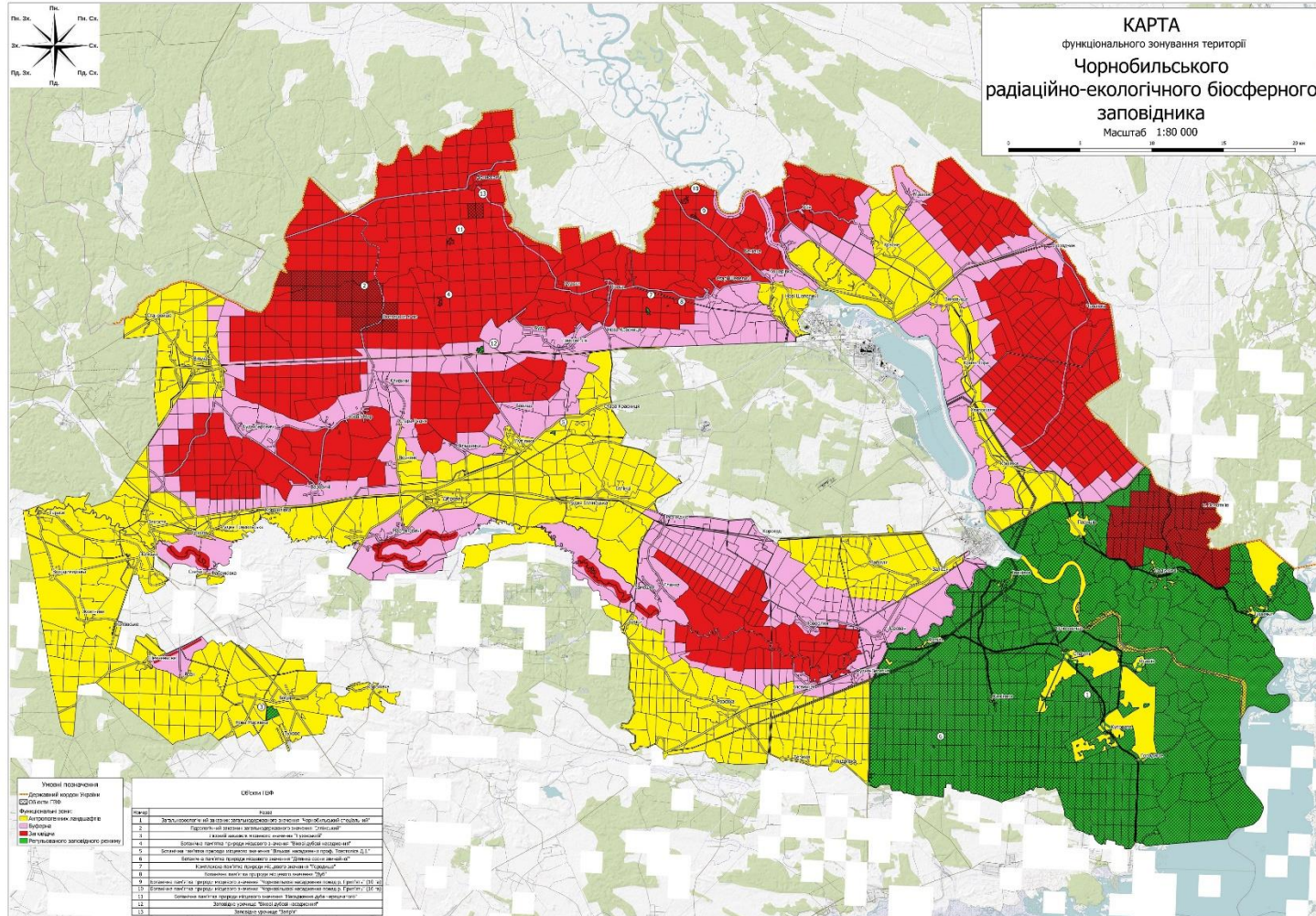

Рис. А.1. Карта Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника

Додаток Б

Таблиця Б.1

Зразковий список особистого спорядження

№	Найменування спорядження	шт.	Примітка, пояснення, заміна
1.	Черевики / кросівки	1	Для бівака
2.	Пляшка з водою	1	
3.	Чохол водонепроникний для телефону		За бажанням. Можна замінити пакетом.
4.	Гігієнічне приладдя	1	Зубна щітка та паста, вологі серветки, туалет. папір, верстат для гоління та ін.
5.	Гідрочоботи	1	За бажанням
6.	Гідромішок (великий)/Поліетиленовий мішок	1	Для речей. Можна замінити поліетиленовим пакетом
7.	Гідромішок		За бажанням. Маленький мішечок для речей, які можуть знадобитися під час зупинки, щоб не шукати у великому мішку.
8.	Дошова накидка	1	Якщо раптом почнеться дощ
9.	Кепка/бандана/панама		Щоб закривала вуха та шию.
10.	Ключі від дому	1	
11.	Кофта	1	
12.	Крем сонцезахисний	1	
13.	Бананка	1	Сумка для грошей та документів
14.	Купальник (жен.) / купальні плавки (чоловік)	1	Для купання
15.	Куртка	1	Куртка на прохолодну погоду
16.	Особисті ліки		Те, що може знадобитися вам особисто. Як мінімум бактерицидний пластир, льодяники або таблетки від болю в горлі, від простудних захворювань, гігієнічну помаду, активоване вугілля та інше.
17.	Ніж складаний	1	
18.	Шкарпетки вовняні	+	На випадок холодної погоди
19.	Окуляри сонцезахисні	1	

Продовж. табл. Б.1

20.	Павербанк	1	
21.	Рукавиці робочі	1	
22.	Рушник	1	Бажано швидкосохнучий (наприклад, з мікрофібри)
23.	Посуд (1 комплект)	1	Чашка, ложка, кухоль.
24.	Провід для заряджання телефону	1	
25.	Репелент від кліщів + від комарів/мошки	1	
26.	Сітка від комарів (панама з сіткою або капюшон з сіткою)	1	Можливо, не знадобиться
27.	Сланці/сандалії	+	
28.	Зміна нижньої білизни	+	
29.	Спальний мішок	1	
30.	Сірники/запальничка	2	У упаковці, що не промокає.
31.	Телефон	1	
32.	Термобілизна	1	За бажанням. «Верх» (кофта) з довгим рукавом + «низ» (штани)
33.	Сорочка чи футболка з довгим рукавом		Щоб не обгоріти на сонці.
34.	Хоба	1	Теплоізолюючий килимок.
35.	Годинник наручний	1	За бажанням.
36.	Чохол для документів водонепроникний	1	Можна замінити пакетом.
37.	Шапочка тепла/вуха	1	На випадок холодної погоди.
38.	Штани спортивні	1	Ходити на стоянках тощо.
39.	Штани у дорогу	1	